

UCHWAŁA NR XXXVII/378/24
RADY GMINY BORZYTUCHOM

z dnia 26 marca 2024 r.

**w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Borzytuchom
na lata 2024-2027”**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r., poz. 40 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 840 ze zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, uchwała się, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Borzytuchom na lata 2024-2027” w brzmieniu stanowiącym załącznik do niniejszej uchwały.

§2.

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Borzytuchom.

§3.

Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady

Beata Kudlik

Załącznik do
Uchwały Nr XXXVII/378/24
Rady Gminy Borzytuchom
z dnia 26 marca 2024 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY BORZYTUCHOM NA LATA 2024-2027



LUTY 2024

Opracowanie: mgr inż. arch. Dorota Misiaczyk-Struzik misiaczyk@wp.pl,
mgr inż. arch. Karina Wiśniewska karina.wisniewska@gmail.com



1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	5
4.1. <i>Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami</i>	6
4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2023-2026	6
4.1.3. Narodowy Plan Rewitalizacji (NPR). Założenia – dokument Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju	7
4.1.4. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 (KPZK 2030)	8
4.1.5. Inne rządowe dokumenty strategiczne dotyczące problematyki ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:	8
4.2. <i>Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu</i>	9
4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 i Regionalny Program Strategiczny	9
4.2.2. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2021-2024	11
4.2.3. Program opieki nad zabytkami powiatu bytowskiego	11
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	12
5.1. <i>Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)</i>	12
5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Borzytuchom na lata 2023-30	12
5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Borzytuchom	15
5.1.3. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego	16
5.1.4. Plany związane ze sprawami obronnymi kraju, obroną cywilną i p.pożarową	19
5.2. <i>Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy</i>	20
5.2.1. Zarys historii regionu bytowskiego i Gminy Borzytuchom	20
5.2.2. Krajobraz kulturowy	23
5.2.3. Zabytki nieruchome	23
5.2.4. Zabytki ruchome	26
5.2.5. Zabytki archeologiczne	27
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	34
5.3. <i>Zabytki objęte prawnymi formami ochrony</i>	34
5.4. <i>Zabytki w gminnej ewidencji zabytków</i>	34
5.5. <i>Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy</i>	35
5.5.1. Kościoły – w gminie jest jeden kościół o znaczeniu historycznym.	35
5.5.2. Dwory i pałace	36
5.5.3. Zespoły i zabudowania folwarczne, spichlerze i młyny, budynki produkcyjne – zabudowania tego typu nie zachowały się w większości w kompletnych zespołach.	37
5.5.4. Stacje i zabudowania kolejowe – na terenie gminy przebiegała linia kolejowa wybudowana ok 1880, łącząca Bytów z Korzybiem, obecnie nieczynna i nieprzejezdna. Źródło: https://www.bazakolejowa.pl/index.phpdzial=stacje&id=4826&okno=start	38
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	39
7. Założenia programowe	40
7.1. <i>Priorytety programu opieki</i>	40
7.2. <i>Kierunki działań i zadania programu opieki</i>	40
7.3. <i>Zadania programu opieki</i>	44
	2



8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	44
8.1. <i>Instrumenty prawne</i>	44
8.2. <i>Instrumenty koordynacji</i>	44
8.3. <i>Instrumenty finansowe</i>	45
8.4. <i>Instrumenty społeczne</i>	45
8.5. <i>Instrumenty kontrolne</i>	45
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	45
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	46
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	46



1. WSTĘP

Przedmiotem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Borzytuchom jest problematyka ochrony jej dziedzictwa kulturowego. Niniejsze opracowanie ma na celu określenie głównych zadań i kierunków działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami i sporządzone jest zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2022.840 t.j.) oraz z wytycznymi Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Gminny program opieki nad zabytkami sporządzany jest przez Wójta, a następnie po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostaje przyjęty przez Radę Gminy Trzebielino. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego. Sporządza się go na okres 4 lat, natomiast co 2 lata Wójt przedstawia Radzie Gminy sprawozdanie z wykonania programu.

Gminny program opieki nad zabytkami nie jest aktem prawa miejscowego, natomiast stanowi dokument uzupełniający dotychczas przyjęte akty prawa miejscowego, uwzględniając zadania z zakresu opieki nad zabytkami. Określa sposób ich realizacji, poprzez stosowne działania organizacyjne i finansowe oraz upowszechniające wiedzę o zabytkach. Gminny program opieki nad zabytkami ma również pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe Gminy. Wskazane w programie działania ukierunkowane są na poprawę stanu zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami, między innymi poprzez działania edukacyjne, ma też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną.

Ilekczo w niniejszym programie jest mowa o :

- a) programie – rozumie się przez to „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Borzytuchom na lata 2024 - 2027”
- b) ustawie – rozumie się przez to ustawę z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2022.840 t.j.)
- c) konserwatorze zabytków- rozumie się przez to Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku,
- d) Gminie- rozumie się przez to Gminę Borzytuchom,
- e) rejestrze zabytków- rozumie się przez to rejestr zabytków prowadzony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę prawną dla opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2022.840t.j), która zobowiązuje samorządy wojewódzkie, powiatowe oraz gminne do sporządzania na okres czterech lat programu opieki nad zabytkami.

Zgodnie z Art. 87 ust. 2 ww. ustawy celami opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami są w szczególności:

- 1) uchylony
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;



- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Prawny system ochrony dziedzictwa kulturowego kształtuje szereg norm zawartych w krajowych i międzynarodowych aktach prawnych. Podwaliny pod funkcjonowanie tego systemu dają właściwe przepisy art. 5, art. 6 i art. 73 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. a także jej preambuła. Przedmiotowe normy konstytucyjne znajdują swą konkretyzację w przepisach ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U.2022.840 t.j.), która wraz z wydanymi na jej podstawie aktami wykonawczymi stanowi centralną regulację prawną obejmującą najistotniejsze zagadnienia związane z ochroną zabytków.

System ochrony dziedzictwa kulturowego współtworzą także akty prawne z innych dziedzin, mające jednak bezpośredni związek z ochroną zabytków:

- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U.2023.977 t.j.)
- ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U.2023.682 t.j.),
- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo Ochrony Środowiska (Dz.U.2022.2556 t.j.)
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U.2023.1336 t.j.)
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U.2023.344 t.j.)
- ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U.2023.1662 t.j.),
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U.2023.571 t.j.),
- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U.2022.385 t.j.),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U.2022.2393 t.j.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U.2020.164 t.j.),
- ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz.U.2021.485 t.j. ze zmianami) .

Wykonanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów (Ustawa o samorządzie gminnym – Dz.U.2023.40 t.j.). Zgodnie z brzmieniem art. 7 ust. 1 pkt. 9 tej ustawy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy m.in. ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Zadania strategiczne związane z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami na poziomie ponadlokalnym, obejmujące swym zasięgiem obszar gminy definiują:

- 1) Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026;
- 1) Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030;
- 2) Narodowy Plan Rewitalizacji (NPR). Założenia – dokument Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju;
- 3) Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 (KPZK 2030).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Borzytuchom na lata 2024 - 2027 wpisuje się z priorytetami, kierunkami i zadaniami w poniżej przedstawione dokumenty strategiczne.



4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami 2023-2026

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 przyjęty został w dniu 8 grudnia 2023 r. przez Radę Ministrów Program Uchwałą nr 242 realizuje podmiot wiodący – Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego – we współpracy z instytucjami podległymi MKiDN, m.in. z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, Narodowym Instytutem Konserwacji Zabytków oraz Narodowym Muzeum Morskim w Gdańsku.

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023-2026” ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych czy zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;
- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.



Program jest finansowany ze środków budżetu państwa z części 24 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego.

Łączna kwota środków na realizację Programu w całym okresie jego realizacji wynosi 55 796 050 zł.

Cel główny Programu 2023-2026 Zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce		
Cel szczegółowy 1	Cel szczegółowy 2	Cel szczegółowy 3
WERYFIKACJA WYBRANEGO ZASOBU ZABYTKÓW I WZMOCNIENIE NARZĘDZI OCHRONY DZIEDZICTWA O WYJĄTKOWEJ WARTOŚCI	WZMOCNIENIE POTENCJAŁU ORGANIZACYJNEGO SYSTEMU OCHRONY ZABYTKÓW	ROLA ZABYTKÓW W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU (EDUKACJA I PARTYCYPACJA)
Kierunki działania	Kierunki działania	Kierunki działania
1. Podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju 2. Ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości 3. Realizacja międzynarodowych zobowiązań	1. Cyfryzacja procesów administracyjnych 2. Wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków 3. Reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami	1. Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych 2. edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Borzytuchom na lata 2023 – 2026 realizuje politykę strategiczną Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

4.1.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030

Strategię Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 przyjęto Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 roku. Wskazano między innymi w niej na fakt, że dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Wśród przyjętych celów na uwagę zasługuje przede wszystkim:

Cel szczegółowy 2: Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i podstaw obywatelskich.

Wyróżnione w ramach tego celu priorytety:

- Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze,
- Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury,
- Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury,
- Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę,
- Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

System realizacji Strategii opiera się na wspólnych standardach realizacji polityki rozwoju w Polsce, w szczególności w zakresie zintegrowanego zarządzania, monitorowania oraz ewaluacji. Koordynowanie i nadzorowanie realizacji Strategii powierza się ministrowi właściwemu do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

4.1.3. Narodowy Plan Rewitalizacji (NPR). Założenia – dokument Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju

Głównym celem Narodowego Planu Rewitalizacji jest poprawa warunków rozwoju obszarów zdegradowanych w wymiarze przestrzennym, społecznym, kulturowym i gospodarczym. Realizacji tego celu służyć będzie tworzenie korzystnych warunków dla prowadzenia rewitalizacji w Polsce i położenie nacisku na holistyczne, zintegrowane podejście do prowadzenia takich działań.



W NPR rewitalizacja definiowana jest jako wyprowadzanie ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych poprzez przedsięwzięcia całościowe (integrujące interwencję na rzecz społeczności lokalnej, przestrzeni i lokalnej gospodarki), skoncentrowane terytorialnie i prowadzone we współpracy z lokalną społecznością, w sposób zaplanowany oraz zintegrowany przez określenie i realizację programów rewitalizacji. NPR przewiduje, że aby zapewnić spełnienie wszystkich cech właściwej rewitalizacji konieczne jest opracowywanie przez gminy programów rewitalizacji – podstawy wszelkich działań rewitalizacyjnych. Choć wstępna faza prac nad planem wskazywała, że adresatem programów będą raczej obszary miejskie, to ostateczne ustalenia są uniwersalne i skierowane do wszystkich jednostek samorządu terytorialnego. NPR-Założenia ma horyzont czasowy na 2022 rok. W dniu 18 listopada 2015 r. weszła w życie ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. poz. 1777), która jest pierwszym aktem prawnym poświęconym w całości problematyce rewitalizacji. Ustawa wprowadziła nowe rozwiązania, które mają na celu uporządkowanie procesu rewitalizacji, a także mają wprowadzić jednolitą drogę proceduralną dla tworzenia gminnych programów rewitalizacji, w szczególności w sferze: mieszkalnictwa, ochrony środowiska, edukacji, rynku pracy, ochrony zabytków, kultury i sportu. W Do końca 2023 r. obowiązuje okres przejściowy, w którym możliwe jest prowadzenie przez samorząd przedsięwzięć rewitalizacyjnych poprzez trzy typy programów rewitalizacji. Od przyjętego typu programu uzależnione jest korzystanie ze środków unijnych i krajowych oraz narzędzi ustawowych. Jednocześnie od 1 stycznia 2024 r. jedyną podstawą realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych w gminach będzie gminny program rewitalizacji.

4.1.4. Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030 (KPZK 2030)

Koncepcja zagospodarowania przestrzennego kraju 2030, przyjęta została uchwałą nr 239 Rady Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Jest to najważniejszy dokument dotyczący ładu przestrzennego Polski. Jego celem strategicznym jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia: konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie. Koncepcja ta kładzie szczególny nacisk na budowanie i utrzymywanie ładu przestrzennego, ponieważ decyduje on o warunkach życia obywateli, funkcjonowaniu gospodarki i pozwala wykorzystywać szanse rozwojowe.

Koncepcja formułuje także zasady i działania służące zapobieganiu konfliktom w gospodarowaniu przestrzenią i zapewnieniu bezpieczeństwa, w tym powodziowego. W znacznie większym stopniu niż dotychczas uwzględnia problematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej.

Jako cele polityki przestrzennej w aspekcie ochrony zabytków wskazano:

- ograniczenie presji urbanizacyjnej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich;
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

4.1.5. Inne rządowe dokumenty strategiczne dotyczące problematyki ochrony zabytków i opieki nad zabytkami:

Zagadnienia związane z ochroną oraz wykorzystaniem potencjału dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego omawiają również inne dokumenty strategiczne oraz kluczowe dokumenty planistyczne państwa:

- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego (KSRR 2030)



- Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 (SRKK2030)

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 i Regionalny Program Strategiczny

Uchwałą nr 376/XXXI/21 z dnia 12 kwietnia 2021 r. w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030 Sejmik Województwa Pomorskiego przyjął Strategię Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030. Wizja województwa pomorskiego w roku 2030 została w „Strategii ...” zdefiniowana następująco:

Pomorskie w roku 2030 to region DOBROBYTU:

- Rozwijający się w sposób trwały – bazujący na wyróżnikach Pomorza, aktywności i potencjale wykształcenia mieszkanek i mieszkańców, wysokim poziomie kapitału ludzkiego i społecznego, bogatym dziedzictwie wielokulturowym, morskim i wolnościowym, unikatowych walorach środowiskowych i krajobrazowych, zrównoważonej mobilności, a także branżach kluczowych dla gospodarki i inteligentnych specjalizacji.

- Ekoefektywny – dążący do osiągnięcia neutralności klimatycznej i odporny na negatywne zjawiska klimatyczne, bazujący na racjonalnym wykorzystaniu dostępnych zasobów, a także zapewniający wysoką jakość przestrzeni i środowiska naturalnego oraz powszechny dostęp do zróżnicowanych źródeł energii, zwłaszcza odnawialnych.

- Czysty - zapewniający wysoką jakość przestrzeni i środowiska naturalnego, odporność na negatywne zjawiska klimatyczne oraz powszechny dostęp do zróżnicowanych źródeł energii.

- Otwarty - zarówno w wymiarze społecznym, dzięki poszanowaniu różnorodności kulturowej, etnicznej, narodowościowej i światopoglądowej wszystkich osób zamieszkujących Pomorze, jak i poprzez aktywny udział w globalnych i europejskich procesach gospodarczych i technologicznych.

- Spójny - zapewniający wszystkim mieszkańcom poszczególnych części województwa odpowiedni standard życia i warunki rozwoju, w tym powszechny dostęp do zindywidualizowanych usług publicznych, jak opieka zdrowotna, transport zbiorowy, edukacja, pomoc społeczna, kultura czy oferta czasu wolnego, jak również dążący do eliminowania nierówności społecznych i ekonomicznych występujących w regionie.

- Innowacyjny - kreujący i wykorzystujący nowoczesne rozwiązania typu smart w kluczowych obszarach rozwoju, w szczególności w wymiarze środowiskowym, gospodarczym, społecznym i organizacyjnym, a także aktywnie czerpiący z trendów technologicznych i cyfryzacji.

W Strategii wyznaczono 12 celów operacyjnych ujętych w ramach trzech celów strategicznych: trwale bezpieczeństwo, otwarta wspólnota regionalna i odporna gospodarka. Problematykę ochrony dóbr kultury w sposób bezpośredni poruszają następujące cele:

Cel strategiczny 2. Otwarta wspólnota regionalna

Cel operacyjny strategiczny 2.3 – Kapitał społeczny.

Uwarunkowania tematyczne tego celu to m.in.:

- Podnoszenie wiedzy i świadomości wszystkich mieszkańców w obszarach kluczowych dla regionu, w szczególności: aktywności obywatelskiej i równego traktowania, kultury i tożsamości regionalnej, środowiska i klimatu, zdrowego trybu życia, racjonalnych zachowań komunikacyjnych, cyfryzacji oraz przedsiębiorczości,

- Zachowanie i upowszechnienie dziedzictwa kulturowego materialnego i niematerialnego,

- Rozwój infrastruktury (instytucji) kultury, e-kultury oraz oferty uwzględniającej zagadnienia różnorodności kulturowej i dialogu obywatelskiego.

Jako sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030 wskazano:



Kierunek 3.2. Ochrona obszarów o charakterystycznym krajobrazie kulturowym lub znaczeniu historycznym.

Cel strategiczny 3. Odporna gospodarka

Cel operacyjny 3.3 – Turystyka i oferta czasu wolnego

Uwarunkowania tematyczne tego celu to m.in.:

- Zintegrowana informacja i kompleksowa promocja oferty czasu wolnego, w tym turystycznej, sportowej i kulturalnej.

Jako sposób realizacji polityki przestrzennego zagospodarowania województwa wg Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Pomorskiego 2030 wskazano:

Kierunek 2.3. Wzmocnienie całorocznej i atrakcyjnej oferty turystycznej w oparciu o zasoby i walory przyrodniczo kulturowe, krajobrazowe i funkcje metropolitalne.

Strategia będzie realizowana poprzez regionalne programy strategiczne, które służą harmonijnej operacjonalizacji działań SWP w różnych obszarach tematycznych Strategii. Cele operacyjne poruszające w sposób bezpośredni problematykę ochrony dóbr kultury będą realizowane poprzez następujące regionalne programy strategiczne:

RPS (w zakresie)	Cel operacyjny
edukacji i kapitału społecznego	2.3. Kapitał społeczny
gospodarki, rynku pracy, turystyki i oferty czasu wolnego	3.3. Turystyka i oferta czasu wolnego

Zakres tematyczny Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie edukacji i kapitału społecznego obejmuje dwa cele operacyjne Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego: fundamenty edukacji oraz kapitał społeczny. Działania podjęte w ramach celu szczegółowego 2. Kapitał społeczny mają służyć zwiększeniu identyfikacji mieszkańców z regionem oraz utrwalaniu otwartości Pomorzán na różnorodność i dialog, zachowaniu dziedzictwa materialnego i niematerialnego regionu oraz podnoszeniu kompetencji kadr kultury i turystyki. Do celu 2. Kapitał społeczny zostały przypisane dwa priorytety. W ramach priorytetu 2.1. Społeczne funkcje kultury przewiduje się realizację działań, które mają na celu wzrost identyfikacji mieszkańców z regionem, zachowanie dziedzictwa niematerialnego i materialnego, rozwój infrastruktury kultury, zwiększającej spójność społeczną województwa i dostępność kultury pełniącej funkcje społeczno-kulturalne oraz zwiększającej dostępność kultury, budowanie wrażliwej na różnorodność, otwartej na dialog i współpracę wspólnoty, podnoszenie kompetencji kadr kultury i turystyki/krajoznawstwa. Działania w zakresie tego priorytetu to:

2.1.1. Tożsamość i różnorodność,

2.1.2. Rozwój infrastruktury kultury i zachowanie dziedzictwa materialnego,

2.1.3. Kompetencje kadr kultury i turystyki.

W ramach priorytetu 2.2. Przestrzeń aktywnych i świadomych Pomorzán mają być realizowane działania podnoszenie świadomości i wiedzy wszystkich mieszkańców w kluczowych obszarach życia społecznego, zwiększenie poziomu uczestnictwa w życiu społecznym oraz wzmocnienie poczucia więzi mieszkańców ze środowiskiem lokalnym. Działania będą również prowadzić do poprawy funkcjonalności i estetyki przestrzeni publicznych służących wzajemnej integracji przy uwzględnianiu zasady projektowania uniwersalnego i wartości wynikających z kontekstu przyrodniczego i kulturowego oraz wsparcia procesu rewitalizacji zdegradowanych obszarów miast. Działania w ramach tego priorytetu:

2.2.1. Świadomość i wiedza mieszkańców,

2.2.2. Więzy mieszkańców ze środowiskiem lokalnym.

Zakres tematyczny Regionalnego Programu Strategicznego w zakresie gospodarki, rynku pracy, oferty turystycznej i czasu wolnego obejmuje trzy cele operacyjne Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego. Cel operacyjny poruszający bezpośrednio problematykę ochrony



dóbr kultury to cel 3. Inspirująca oferta turystyczna, do którego zostały przypisane dwa priorytety. Działania realizowane w ramach priorytetu 3.1. Markowa oferta turystyczna i czasu wolnego mają na celu poprawę stanu infrastruktury turystycznej, a także zwiększenie jej dostępności i jakości dla mieszkańców, turystów inwestorów. Ich wdrożenie podniesie jakość markowej oferty, wzmocni jej całoroczny charakter oraz zachowa regionalną różnorodność kulturową i przyrodniczą, a tym samym wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej. W ramach tego priorytetu przewiduje się realizację następujących działań:

3.1.1. Systemowe wsparcie infrastruktury,

3.1.2. Poprawa jakości, kompleksowości i dostępności oferty.

W ramach priorytetu 3.2. Zintegrowany system marketingu turystycznego przewiduje się realizację działań dotyczących wypracowania i wdrożenia zasad współpracy mających na celu rozwój usług turystycznych:

3.2.1. Standardy współpracy,

3.2.2. Informacja i promocja oferty,

3.2.3. Przemysł spotkań.

W dniu 15.03.2022 r. Zarząd Województwa Pomorskiego uchwałą nr 240/335/22 przyjął kolejną wersję projektu programu Fundusze Europejskie dla Pomorza 2021-2027, który będzie jednym z narzędzi realizacji Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego 2030. Obecna wersja projektu programu została oficjalnie przedłożona Komisji Europejskiej. Na jej podstawie uruchomione zostaną formalne negocjacje, których finałem będzie przyjęcie ostatecznej wersji dokumentu, decydującego o przeznaczeniu środków z budżetu Wspólnoty na konkretne dziedziny i projekty w nadchodzących latach.

4.2.2. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2021-2024

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2021-2024 został przyjęty przez Sejmik Województwa Pomorskiego w dniu 29 listopada 2021 r. uchwałą Nr 455/XXXVIII/21. Jest dokumentem kontynuującym politykę zapoczątkowaną programem na lata 2007-2010 i kontynuowaną programem na lata 2011-2014 oraz 2016-2019.

Program opieki określa cel, priorytety i kierunki działań programu opieki nad zabytkami w województwie pomorskim. Celem strategicznym Programu jest wzmocnienie poziomu ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa pomorskiego, służące zachowaniu zabytków, budowaniu tożsamości regionalnej, a realizowany jest przez priorytety, podzielone na kierunki i działania.

Cel ten ma być realizowany w ramach 2 priorytetów:

1. Optymalizacja dziedzictwa kulturowego służąca budowaniu tożsamości regionalnej.

2. Upowszechnianie i popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu.

Kierunki działań w ramach Priorytetu 1: 1. Optymalizacja dziedzictwa kulturowego służąca budowaniu tożsamości regionalnej.:

1. Ochrona dziedzictwa kulturowego służąca budowaniu tożsamości regionalnej

2. Opieka nad zabytkami

Kierunki działań w ramach Priorytetu 2: 2. Upowszechnianie i popularyzacja dziedzictwa kulturowego regionu:

1. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym

2. Wspieranie działań na rzecz zachowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

4.2.3. Program opieki nad zabytkami powiatu bytowskiego

Powiatowy program opieki nad zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty Uchwałą nr XL/296/2023 Rady Powiatu Bytowskiego z dnia 9 lutego 2023 r.

Jednym z narzędzi dotychczasowego powiatowego programu opieki nad zabytkami jest Uchwała nr XXV/191/2017 Rady Powiatu Bytowskiego z dnia 27 kwietnia 2017 roku w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.



Z budżetu powiatu bytowskiego mogą być udzielane dotacje celowe na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków znajdującym się na obszarze powiatu bytowskiego, jeżeli:

- 1) obiekt znajduje się w złym stanie technicznym,
- 2) obiekt posiada istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub naukowe dla powiatu bytowskiego.

Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

- 1) sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
 - 2) przeprowadzenie badań konserwatorskich, architektonicznych lub archeologicznych;
 - 3) wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
 - 4) opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
 - 5) wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
 - 6) sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
 - 7) zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
 - 8) stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
 - 9) odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
 - 10) odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
 - 11) odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
 - 12) modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
 - 13) wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
 - 14) uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
 - 15) działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
 - 16) zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
 - 17) zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.
- Ponadto w Uchwale określone zostały zasady przyznawania i rozliczania dotacji wraz z wnioskiem o udzielenie dotacji.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. *Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)*

5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Borzytuchom na lata 2023-30

Dokument Strategii Rozwoju Gminy Borzytuchom na lata 2023-2030 ujęto w Załączniku do Uchwały Nr XXXV/355/23 Rady Gminy Borzytuchom z dnia 14 grudnia 2023 r.

Przy tworzeniu dokumentu przyjęto następujące założenia :

Wizja

Gmina Borzytuchom w 2030 roku to miejsce przyjazne mieszkańcom, inwestorom i turystom. Miejsce realizacji pasji, podziwiania piękna natury w wielokulturowej krainie malowniczych lasów i jezior lobeliowych, w którym w poszanowaniu środowiska przyrodniczego rozwijają się inicjatywy gospodarcze i ekonomiczne. Charakteryzujące się dobrym stanem infrastruktury, dostępnością terytorialną i włączeniem społecznym.

MISJA

Synergiczny rozwój gminy poprzez tworzenie atrakcyjnych warunków do życia i pracy w odpowiedzi na potrzeby mieszkańców gminy, wspieranie przedsiębiorczości, kształtowanie



ładu przestrzennego, ochrona i promocja walorów gminy oraz zrównoważone gospodarowanie jej zasobami.

Cele i kierunki działania określone w Strategii Rozwoju Gminy Borzytuchom:

Cel strategiczny w wymiarze społecznym: Wysoka jakość życia mieszkańców			
Cel operacyjny 1.1	Cel operacyjny 1.2	Cel operacyjny 1.3	Cel operacyjny 1.4
<i>Wzrost jakości świadczonych usług edukacyjnych oraz kwalifikacji zawodowych</i>	<i>Wzrost jakości i poprawa dostępu do usług publicznych, społecznych i zdrowotnych</i>	<i>Rozwój oferty rekreacyjno-sportowej oraz wzbogacenie oferty kulturalnej i rozrywkowej kierowanej do odbiorcy masowego</i>	<i>Zapewnienie efektywnej pomocy społecznej i ograniczenie negatywnych zjawisk społecznych</i>
Kierunki działania	Kierunki działania	Kierunki działania	Kierunki działania
<p>1. Edukacja społeczności lokalnej w zakresie ekologii.</p> <p>2. Rozwój i promocja oferty kulturowej gminy</p> <p>3. Wsparcie edukacji ukierunkowanej na rozwój kompetencji kluczowych, w tym m.in. kreatywności, innowacyjności i przedsiębiorczości poprzez wzbogacenie oferty zajęć pozalekcyjnych.</p> <p>4. Podnoszenie efektywności kształcenia poprzez podnoszenie kompetencji kadry pedagogicznej oraz doskonalenie metod nauczania.</p> <p>5. Rozwój inicjatyw wspierających edukację dzieci i młodzieży ze szczególnymi potrzebami.</p> <p>6. Rozwój oferty w zakresie usług dotyczących podnoszenia oraz zmiany kwalifikacji zawodowych na różnych etapach życia</p>	<p>1. Współpraca z organizacjami pozarządowymi.</p> <p>2. Rozwój bazy świadczeń medycznych wraz z poprawą dostępności usług ochrony zdrowia</p> <p>3. Informatyzacja usług publicznych, społecznych i zdrowotnych.</p> <p>4. Prowadzenie działań profilaktycznych w zakresie promocji zdrowego stylu życia.</p> <p>5. Dostosowanie miejsc świadczenia usług do osób starszych oraz osób z niepełnosprawnościami</p>	<p>1. Rozwój oferty kulturalnej gminy.</p> <p>2. Organizacja wydarzeń kulturalnych, bazujących na obrzędach i zwyczajach wiejskich.</p> <p>3. Poprawa stanu i sposobu użytkowania, a także rozbudowa miejsc rekreacji.</p> <p>4. Tworzenie i wspieranie działalności lokalnych placówek kultury.</p>	<p>1. Wspieranie oddolnych inicjatyw.</p> <p>2. Tworzenie grup wolontariackich, w tym aktywizacja społeczności lokalnej do pomocy.</p> <p>3. Organizacja spotkań/wydarzeń dla mieszkańców gminy zapewniających integrację społeczną</p> <p>4. Tworzenie międzypokoleniowych przestrzeni publicznych.</p> <p>5. Wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez instrumenty ekonomii społecznej.</p>

Cel strategiczny w wymiarze gospodarczym: Zrównoważony rozwój gospodarczy gminy.			
Cel operacyjny 2.1	Cel operacyjny 2.2	Cel operacyjny 2.3	Cel operacyjny 2.4



<i>Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej i konkurencyjności gospodarczej gminy</i>	<i>Wykorzystanie potencjału gospodarczego gminy – wspieranie branży turystycznej oraz leśnej, a także lokalnego rolnictwa</i>	<i>Wykorzystanie walorów środowiskowych, krajobrazowych i ekologicznych pod kątem rozwoju turystyki</i>	<i>Rozwój kompetencji mieszkańców i ich aktywizacja na lokalnym oraz ponadlokalnym rynku pracy</i>
Kierunki działania	Kierunki działania	Kierunki działania	
1. Systematyczne uzbrajanie terenów inwestycyjnych. 2. Wspieranie mikro i małych przedsiębiorstw poprzez promocję ich usług. 3. Intensyfikacja działań promocyjnych gminy.	1. Rozszerzenie oferty usług turystycznych i rekreacyjnych. 2. Rozwój i modernizacja infrastruktury turystycznej i kulturowej 3. Systematyczna promocja oferty turystycznej gminy. 4. Zwiększenie działań uwzględniających odbiór odpadów z miejsc o dużym potencjale turystycznym.		1. Promocja lokalnych produktów i wyrobów. 2. Organizacji szkoleń, kursów i warsztatów rozwijających kompetencje uczestników rynku pracy we współpracy z PUP 3. Wprowadzanie atrakcyjnej polityki podatkowej dla osób rozpoczynających działalność gospodarczą.

Cel strategiczny w wymiarze przestrzennym: Zapewnienie przestrzeni przyjaznej mieszkańcom, turystom i inwestorom poprzez poprawę stanu infrastruktury i racjonalną gospodarkę zasobami.				
Cel operacyjny 3.1	Cel operacyjny 3.2	Cel operacyjny 3.3	Cel operacyjny 3.4	Cel operacyjny 3.5
<i>Rozwój i podnoszenie jakości infrastruktury technicznej</i>	<i>Rozwój i podnoszenie jakości sieci komunikacyjnej gminy</i>	<i>Poprawa jakości infrastruktury komunikacji interpersonalnej oraz dostępu do informacji</i>	<i>Wspieranie i rozwój odnawialnych źródeł energii oraz gospodarki niskoemisyjnej w celu poprawy efektywności energetycznej</i>	<i>Prowadzenie efektywnej polityki przestrzennej uwzględniającej potrzeby mieszkańców</i>
Kierunki działania	Kierunki działania	Kierunki działania	Kierunki działania	Kierunki działania
1. Rozwijanie sprawnej, wydajnej i zrównoważonej gospodarki wodno-ściekowej 2. Rozwój sieci gazowej 3. Budowa oświetlenia ulicznego z wykorzystaniem nowoczesnych technologii 4. Bezpieczeństwo przeciwpowodziowe gminy	1. Rozbudowa sieci dróg gminnych i systematyczna poprawa ich stanu technicznego 2. Rozwój wewnątrzgminnego o transportu publicznego uwzględniającego połączenia między wszystkimi miejscowościami gminy 3. Stworzenie zwartego systemu	1. Rozbudowa infrastruktury edukacyjnej 2. Upowszechnianie informacji o gminie za pomocą środków masowego przekazu. 3. Wspieranie działalności świadczących usługi z zakresu telekomunikacji oraz Internetu	1. Rozwój gospodarki opartej na OZE poprzez wsparcie procesu wdrażania OZE w gospodarstwach indywidualnych oraz obiektach użyteczności publicznej 2. Termomodernizacja budynków i poprawa efektywności energetycznej	1. Rewitalizacja i zagospodarowanie miejsc zaniedbanych na cele publiczne 2. Utrzymanie czystości i porządku w gminie 3. Gospodarowanie zieleni urządzonej w miejscach użyteczności publicznej. 4. Przeciwdziałanie negatywnym skutkom zmian



	ścieżek pieszo- rowerowych ułatwiającego przemieszczanie się po terenie całej gminy		budynków użyteczności publicznej.	klimatycznych (np. susze i powodzie).
--	--	--	---	--

Program Opieki nad Zabytkami wpisuje się i uzupełnia realizację celów określonych w strategii. Pogrubioną czcionką zostały zaznaczone w tabeli cele i kierunki działań które szczególnie mogą wykorzystać zabytki gminy i dziedzictwo kulturowe jako potencjał rozwojowy.

5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Borzytuchom

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Borzytuchom jest podstawą bieżących działań władz samorządowych gminy, jak też planów rozwojowych, w tym materiałem merytorycznym i dokumentem wyjściowym do wykonania opracowań planistycznych z zakresu gospodarki przestrzennej. Studium przyjęte zostało uchwałą Nr XXIV/111/01 Rady Gminy Borzytuchom z dnia 30 kwietnia 2001 roku w sprawie uchwalenia zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Borzytuchom, a następnie zmienione na podstawie Uchwały Nr XXX/196/10 Rady Gminy Borzytuchom z dnia 22 czerwca 2010r., Uchwały Nr VII/63/15 Rady Gminy Borzytuchom z dnia 29 września 2015r., Uchwały Nr XXIV/227/17 Rady Gminy Borzytuchom z dnia 31 października 2017r. oraz Uchwały Nr XXX/319/23 Rady Gminy Borzytuchom z dnia 31 marca 2023 r. W obowiązującym dokumencie określono zasady kształtowania ochrony obiektów zabytkowych:

- zasady ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego powinny być uwzględniane w - opracowywanych dla poszczególnych obszarów gminy - miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Dla ochrony istniejącego na obszarze gminy Borzytuchom archeologicznego dziedzictwa kulturowego ustala się obowiązek uwzględnienia przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oznaczonych na rysunku studium stanowisk archeologicznych i uwzględnienia w opracowaniu:
 - wyznaczenia szczegółowych granic ochrony archeologicznej,
 - waloryzacji zasobów archeologicznego dziedzictwa kulturowego,
 - określenia ustaleń konserwatorskich w postaci ustaleń planu miejscowego, na podstawie aktualnych danych uzyskanych z zasobów Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- ochronę zabytków obiektów architektury i budownictwa określono poprzez ustalenie działań kierunkowych dotyczących funkcjonowania i ochrony:
 1. Obiekty wpisane do rejestru zabytków - zakres prac remontowych, porządkowanie otoczenia powinny być bezwzględnie uzgadniane z Kierownikiem Delegatury w Słupsku Wojewódzkiego Oddziału Służby Ochrony Zabytków i wykonywane zgodnie z uzyskanym zezwoleniem.
 2. Budowle i budynki w wojewódzkiej ewidencji zabytków - należy zachować formę zewnętrzną budynków. Szczegółowy zakres ochrony poszczególnych budynków należy określić w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.
 3. Parki w wojewódzkiej ewidencji zabytków – park w Dąbrówce Bytowskiej należy uznać za park wiejski (zgodnie z rozporządzeniem Ministra Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dn. 5.09.1980r. w sprawie zasad uznawania terenów zadrzewionych na obszarach wsi za parki wiejskie, ochrony tych parków i zarządzania nimi - Dz. U. nr 21 poz.80). Park ten może stanowić atrakcyjne miejsce wypoczynku i rekreacji.
 4. Cmentarze w wojewódzkiej ewidencji zabytków – jako miejsca szczególnego kultu powinny być uporządkowane i ucztylnione. Należy je zachować jako tereny zieleni bez możliwości inwestowania.



5.1.3. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Zgodnie z obowiązującą Ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami i Ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy. Obligatoryjnie miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego są uzgadniane z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu. Teren gminy w niewielkim zakresie pokryty jest aktualnymi planami zagospodarowania przestrzennego.

Część powyższych planów miejscowych powstała przed wejściem w życie ustawy i odwołuje się do ustaleń ogólnego planu zagospodarowania przestrzennego Gminy Borzytuchom, zatwierdzonego uchwałą Rady Gminy w Borzytuchomiu Nr XXVI/102/93 z dnia 28 kwietnia 1993 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Słupskiego Nr 11, poz. 109 z 27-05-1993r.) i nie obowiązujących już stref konserwatorskich. Wynika z powyższego, że narzędzie jakim jest planowanie przestrzenne w gminie, służące między innymi do ustalania zasad kształtowania krajobrazu oraz ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków jest wykorzystywane w znikomym stopniu. Gmina w przyszłości powinna opracować w myśl nowelizacji ustawy Plan ogólny, który zastąpi Studium uwarunkowań i kierunków rozwoju zagospodarowania przestrzennego, a na jego podstawie Rada Gminy będzie mogła uchwalić plany miejscowe, dążąc do objęcia nimi obszarów szczególnie cennych dla rozwoju gminy i osiągnięcia przez nią celów strategicznych.

Lista planów obowiązujących

Nr	Nazwa planu	Data uchwały	Uchwała	Ochrona zabytków w planie
1	gazociąg	1998-06-02	Uchwała nr XXX/175/98 Rady Gminy w Borzytuchomiu z dnia 2.06.1998 r. w sprawie zmiany miejscowego ogólnego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Borzytuchom	§ 5 Ustala się : - na obszarze wpisanym do rejestru dóbr kultury, zlokalizowanym w strefie „W” ochrony archeologiczno - konserwatorskiej, zakaz prowadzenia trasy gazociągu, - na koszt zainteresowanych zainwestowaniem terenu, konieczność realizacji ustaleń konserwatorskich, w zakresie każdorazowo określonym zezwoleniem wojewódzkiego konserwatora zabytków, - prowadzenie w granicach opracowania „w strefie „W” i „OW” ochrony archeologiczno - konserwatorskiej , szczegółowej inwentaryzacji powierzchniowej terenu , celem ustalenia dalszej procedury konserwatorskiej , - w strefie „O” obserwacji archeologicznej, na obszarach występowania niezwyfikowanych stanowisk archeologicznych, konieczność przeprowadzenia inwentaryzacyjnych badań powierzchniowych, po uprzednim odhumusowaniu terenu , - przeprowadzenie w strefie „W”; OW” i „O” ochrony archeologiczno - konserwatorskiej wyprzedzających proces zainwestowania, archeologicznych ratowniczych badań



				wykopaliskowych, sondażowo , weryfikacyjnych bądź nadzorów archeologicznych nad pracami ziemnymi z uwzględnieniem niezbędnych interdyscyplinarnych analiz specjalistycznych , - opracowanie merytoryczne wyników badań i nadzorów archeologicznych oraz dokumentacji konserwatorskiej łącznie z konserwacją uzyskanych w trakcie badań zabytków, w zakresie przewidzianym obowiązującymi przepisami.
2	Dąbrówka	2003-07-25	UCHWAŁA Nr VIII/58/2003 Rady Gminy w Borzytuchomiu z dnia 25.07.2003 r. w sprawie zatwierdzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy na cele działalności produkcyjno - usługowej oraz przemysłowej	Ust. 3. Ustalenia zasad ogólnych kształtowania krajobrazu i ochrony środowiska na terenie objętym planem. 1.Obowiązującą zasadą w kształtowaniu krajobrazu jest konieczność zharmonizowania istniejących i projektowanych obiektów z krajobrazem wsi, w zakresie formy i kolorystyki budynków, wprowadzenia zieleni urządzonej: izolacyjnej i dekoracyjnej, małej architektury i ogrodzenia terenu.
3	Borzytuchom - działka nr 14215	2003-08-28	UCHWAŁA Nr IX/66/2003 Rady Gminy w Borzytuchomiu z dnia 28 sierpnia 2003 r. w sprawie zatwierdzenia projektu miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkalno - usługowej, położonego w miejscowości Borzytuchom w obrębie Borzytuchom - działka nr 142/5, gmina Borzytuchom, województwo pomorskie.	Ust. 3. Ustalenia zasad ogólnych kształtowania krajobrazu i ochrony środowiska na terenie objętym planem. 1. Obowiązującą zasadą w kształtowaniu krajobrazu jest konieczność zharmonizowania istniejących i projektowanych obiektów z krajobrazem wsi, w zakresie formy i kolorystyki budynków, małej architektury i ogrodzenia terenu. Obszar opracowania położony jest w granicach Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”, w którym obowiązują ustalone prawe zakazy, nakazy i ograniczenia.
4	Struszewo	2012-08-30	UCHWAŁA NR XVI/121/12 RADY GMINY BORZYTUCHOM z dnia 30 sierpnia 2012 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru położonego w obrębie geodezyjnym Struszewo gmina Borzytuchom (działka nr 196)	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej § 8. Nie określa się (w granicach planu nie występują zabytki wpisane do rejestru zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków).
5	Niedarzyno gmina Borzytuchom	2015-12-15	UCHWAŁA NR IX/94/15 RADY GMINY BORZYTUCHOM z dnia 15 grudnia 2015 r.	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej § 8. 1. W granicach terenu objętego planem znajdują się:



	(działka nr 32/3)		<p>w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru w obrębie geodezyjnym Niedarzyno gmina Borzytuchom (działka nr 32/3)</p>	<p>1) stanowisko archeologiczne oznaczone AZP14-32/39 objęte częściową ochroną archeologiczno-konserwatorską (strefa W.II częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej),</p> <p>2) stanowiska archeologiczne oznaczone AZP 14-32/36 i AZP 14-32/40 objęte ograniczoną ochroną archeologiczno-konserwatorską (strefa W.III ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej).</p> <p>2. W strefie W.II częściowej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej obejmującej stanowiska archeologiczne (osady, cmentarzyska płaskie) posiadające istotne wartości dla dziedzictwa kulturowego gminy i budujące jej lokalną tożsamość ustala się:</p> <p>1) wymóg przeprowadzenia na obszarach płaskich stanowisk (w zasięgu ich występowania) archeologicznych badań ratowniczych wyprzedzających proces zainwestowania terenu związany z pracami ziemnymi (takich jak lokalizacja zabudowy, lokalizacja wszelkich inwestycji, zmiana funkcji i podziały terenu, melioracje, budowa systemów infrastruktury technicznej i dróg, zalesienia, orki itd.), w trakcie których może dojść do naruszenia oraz zniszczenia warstw i obiektów archeologicznych zalegających pod powierzchnią ziemi. Zakres niezbędnych do wykonania badań archeologicznych określi inwestorowi Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w wydanym na jego wniosek pozwoleniu (na zasadach określonych przepisami szczególnymi dot. ochrony zabytków). Po zakończeniu badań archeologicznych teren może być trwale zainwestowany,</p> <p>2) adaptację i włączenie w strukturę funkcjonalną gminy wartościowych elementów dziedzictwa archeologicznego.</p> <p>3. W strefie W.III ograniczonej ochrony archeologiczno-konserwatorskiej ustala się:</p> <p>1) wymóg przeprowadzenia na obszarach stanowisk archeologicznych badań interwencyjnych o charakterze nadzoru archeologicznego nad pracami ziemnymi, realizowanego w trakcie procesu inwestycyjnego, w</p>
--	-------------------	--	--	---



				<p>zakresie określonym pozwoleniem wojewódzkiego konserwatora zabytków,</p> <p>2) po rozpoznaniu wartości kulturowych stanowiska na podstawie wyników archeologicznych badań interwencyjnych, w szczególnych przypadkach, może być niezbędne przeprowadzenie archeologicznych badań ratowniczych, w zakresie określonym pozwoleniem wojewódzkiego konserwatora zabytków. Po zakończeniu badań archeologicznych teren będzie mógł być trwale zainwestowany.</p> <p>4. W granicach pozostałego terenu (tj. poza w/w strefami ochrony archeologiczno-konserwatorskiej), w przypadku (w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych) odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, należy:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia, 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.
6	MPZP Borzytuchom - obszar zabudowy produkcyjnej	2017-12-21	<p>UCHWAŁA NR XXV/238/17 RADY GMINY BORZYTUCHOM z dnia 21 grudnia 2017 r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla obszaru w miejscowości Borzytuchom gmina Borzytuchom (działki nr 253, 252, 251, 250, 250/1, 250/2, 249, 248, 245, 248/1)</p>	<p>§ 8. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Obszar objęty planem nie jest objęty ochroną archeologiczno-konserwatorską. 2. W przypadku (w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych) odkrycia przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem, należy: <ol style="list-style-type: none"> 1) wstrzymać wszelkie roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, 2) zabezpieczyć, przy użyciu dostępnych środków, ten przedmiot i miejsce jego odkrycia, 3) niezwłocznie zawiadomić o tym właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Szczegółowych informacji w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego udziela Urząd Gminy.

5.1.4. Plany związane ze sprawami obronnymi kraju, obroną cywilną i p.pożarową

– Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowej. Plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych jest dokumentem określającym zamiar działania, sposób realizacji, niezbędne siły i środki oraz czas i koszty wykonania. Przedsięwzięcia te mają na celu uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem obiektów zabytkowych. Organizację i sposób ochrony planuje się na poszczególnych stopniach administracji i w jednostkach organizacyjnych z uwzględnieniem sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego. Podstawowym aktem wykonawczym dotyczącym planowania i ochrony zabytków, jest rozporządzenie Ministra



Kultury z 25 sierpnia 2004 roku o organizacji i sposobie ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. Nr 212, poz. 2153). Przepisy rozporządzenia zostały wydane na podstawie upoważnienia określonego w art. 88 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rozporządzenie określa postępowanie organów administracji publicznej oraz wszystkich kierowników jednostek organizacyjnych (w tym dowódców jednostek wojskowych lub równorzędnych struktur i administratorów zabytków sakralnych) posiadających zabytki.

Treść planu powinna być zgodna z wytycznymi z załącznika do tego rozporządzenia tj. „Instrukcją przygotowania i realizacji planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych” dla jednostek organizacyjnych ustęp 1 – 7, dla gmin i powiatów ustęp 8.

Gminny plan ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych opracowuje wójt, plan ten podlega uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właściwym terenowym organem obrony cywilnej. W obliczu konfliktu zbrojnego za wschodnią granicą kraju, gminy były zobligowane w 2022 r. do utworzenia bądź aktualizacji planu ochrony

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

Gmina Borzytuchom to gmina wiejska, położona jest w województwie pomorskim w powiecie bytowskim. W jej skład wchodzi osiem sołectw. Jej powierzchnia to 108.57 km². Zamieszkuje ją 3483 mieszkańców. Siedzibą Gminy jest duża wieś Borzytuchom położona w środkowej części gminy.

Obszar gminy odznacza się wyjątkowymi walorami krajobrazowymi, wynikającymi ze zróżnicowanej rzeźby terenu, ze znakomicie zachowanymi obszarami leśnymi i łąkami z bogatą fauną i florą. Lasy stanowią 50,6% powierzchni gminy, użytki rolne stanowią 42% powierzchni gminy. Zasoby przyrodnicze i krajobrazowe stawiają Gminę w pierwszym szeregu gmin o nieprzeciętnych walorach turystycznych ze szczególnymi predyspozycjami do agroturystyki.

Północna część gminy objęta jest ochroną prawną – znajduje się w granicach Parku Krajobrazowego „Dolina Słupi”. Pozostały teren gminy położony poza granicami Parku /ale w jego otulinie/, z uwagi na wysoką bioróżnorodność wskazany został do ochrony przyrodniczych walorów w ramach opracowanej koncepcji sieci ekologicznej byłego województwa słupskiego.

W centralnej części gminy leży Rezerwat przyrody „Grodzisko Borzytuchom” w sąsiedztwie miejscowości Borzytuchom i Osieki– w obrębie Parku Krajobrazowego Dolina Słupi, na terenie moreny czołowej o bardzo zróżnicowanej rzeźbie terenu. Został ustanowiony w 1981 roku. Zajmuje powierzchnię 26,92 ha(akt powołujący podawał 27,03 ha), natomiast jego otulina liczy 75,77 ha. Celem ochrony w rezerwacie jest zachowanie ekosystemu lasu bukowego, torfowiska przejściowego i jeziora lobeliowego (o nazwie Jezioro Diabelskie) charakterystycznej dla nich bioty oraz cennych gatunków fauny i flory.

Przeprowadzone badania archeologiczne nie potwierdziły pierwotnych przypuszczeń dotyczących usytuowania na terenie rezerwatu wczesnośredniowiecznego grodziska, od którego miejsce to wzięło swą nazwę.

Na mocy obowiązującego planu ochrony ustanowionego w 2001 roku, obszar rezerwatu objęty jest ochroną czynną. Rezerwat znajduje się w granicach dwóch obszarów sieci Natura 2000: siedliskowego „Dolina Słupi” PLH220052 i ptasiego „Dolina Słupi” PLB220002. Przez rezerwat przebiega ścieżka przyrodnicza o długości 2 km.

5.2.1. Zarys historii regionu bytowskiego i Gminy Borzytuchom

Pierwsze grupy ludności pojawiły się na obszarze obecnego powiatu bytowskiego w środkowej epoce kamiennej.

Znaleziska – fragmenty kościanych harpunów i toporków, haczyków od wędek oraz prymitywnych noży z rogów jeleni należały do myśliwych i koczowników przemierzających



się wzdłuż rzek i mieszkających nad tutejszymi jeziorami. Początki trwałego osadnictwa przypadają dopiero na środkowy neolit (4200 - 1700 lat p.n.e.), świadczą o tym dość bogate znaleziska cmentarzysk, tzw. kultury pucharów lejkowych, m.in. w Gałęźni Małej, Przytocku, Głodowie, Barnowie, Rokitach i Niezabyszewie. W II i III wieku n.e. z północy na teren Pomorza zaczęły docierać grupy ludności gockiej, migrujące na południe. Grupy te zajęły słabo zaludnione obszary na Pojezierzu Kaszubskim i Bytowskim tworząc własną sieć osad i krainę zwana Gotiskandą.

Okolo wieku VII i VIII na teren Pomorza zaczęli przybywać z południa Słowianie, przodkowie Pomorzan. Na VII i IX wiek przypada okres powstawania nowych grodów i obronnych stanic, m.in. w Borzytuchomiu, Kołtkach, Parchowie, Kamnicy, Bytowie i Rokitach.

Tereny ziemi bytowskiej i południowa część ziemi miasteckiej ostatecznie w połowie XIV w. znalazły się w obrębie terytorium państwa krzyżackiego. W roku 1346 Krzyżacy wydali przywilej lokacyjny dla Bytowa i przystąpili do budowy miasta z zamkiem. Rejon Miastka i tereny leżące na zachód i północ od niego podlegały wówczas księżętom zachodniopomorskim. 6 marca 1454 r., zgodnie z wydanym przez Kazimierza Jagiellończyka aktem inkorporacji, ziemia bytowska jako część Pomorza Gdańskiego została włączona do Korony Polskiej. W 1478 roku w dokumentach po raz pierwszy pojawia się wzmianka o Miastku. Ostateczny status ziemi bytowskiej i lęborskiej jako lenna uregulowany został dopiero w roku 1526. Dokument ten zapoczątkował unifikację prawną i gospodarczą ziemi bytowskiej z Pomorzem Zachodnim.

Złoty wiek zakończył wybuch wojny religijnej na dalekim pograniczu czesko-niemieckim w roku 1618. Wielu ludzi wówczas porzuciło ziemię i uciekło do pobliskiej Polski. Podczas wojny trzydziestoletniej Bytów został doszczętnie spalony, podobnie jak wiele wsi i dworów w okolicy.

W końcu, po zajęciu terenów przez wojska szwedzkie, ponownie przyłączono lenno bytowskolęborskie do Rzeczypospolitej. Natomiast ziemia miastecka i słupska w roku 1653 stała się częścią Brandenburgii. Panowanie Rzeczypospolitej nad ziemią bytowską było jednak krótkotrwałe. Po katastrofie II wojny szwedzkiej, znanej jako „potop”, sytuację wykorzystali elektorzy brandenburscy, którzy w roku 1657 w zamian za pomoc w walce ze Szwedami uzyskali prawo do lenna bytowskiego i lęborskiego.

Kolejne, XVIII stulecie na ziemi bytowskiej i miasteckiej było nieco spokojniejsze niż XVII wiek. Po pierwszym rozbiórce Polski dotychczasowe lenna – ziemię bytowską i lęborską – ostatecznie włączono do Pomorza Zachodniego. Wkrótce utworzono wielkie powiaty m.in. połączony powiat bytowsko-miastecki.

Doskonale zapowiadający się wiek XX przyniósł ziemi bytowskiej i miasteckiej kolejne zmiany. Rozpoczynająca się w roku 1914 wojna, choć nie dotknęła bezpośrednio ziemi bytowskiej i miasteckiej, pozwoliła na odrodzenie się Polski. Prawdziwa wojna na ziemi bytowską i miastecką dotarła na przełomie lat 1944 i 1945, gdy z Prus Wschodnich zaczęły nadciągać transporty uciekinierów. Działania wojenne na teren obecnego powiatu bytowskiego przeniosły się po rozpoczęciu operacji pomorskiej. Pod koniec stycznia 1945 roku na rozkaz Himmlera rozpoczęto ewakuację ludności. Frontowe oddziały radzieckie, atakujące od południa i zachodu, wkroczyły na teren powiatu w ostatnich dniach lutego, zdobywając Miastko 3 marca, a Bytów 8 marca. Apokalipsę, jakiej doświadczyło Pomorze w roku 1945, w dużej mierze spowodowały masy zdemoralizowanego sowieckiego żołdactwa ciągnące za oddziałami liniowymi. Przybywająca na te tereny od kwietnia 1945 roku ludność polska na miejscu zastała zgliszcza i ruiny.

Podziały administracyjne ziemi bytowskiej i miasteckiej do połowy lat 70. były bardzo nietrwałe. Po zamieszeniu związanym z przynależnością administracyjną ziemi bytowskiej od połowy roku 1946 oba powiaty – bytowski i miastecki, należały do zachodniopomorskich województw: szczecińskiego (do 1950 r.), koszalińskiego (do 1975 r.) i słupskiego (do reformy w 1999 r.). Już od połowy lat 50., w wyniku kolejnych przesunięć granic i zmian w liczbie gromad, powiat bytowski zaczął powiększać swą powierzchnię. Gierkowska reforma administracyjna przeprowadzona w roku 1975 poprzez likwidację powiatów obniżyła administracyjne znaczenie powiatowych dotychczas miast – Bytowa i Miastka. Bytów, dzięki



względnej zamożności mieszkańców rozwijał się nadal. Miastko natomiast utraciło dotychczasowe znaczenie. Z tego też powodu, w dyskutowanych od początku lat 90. XX wieku nowych podziałach administracyjnych, nie przewidywano odrodzenia powiatu miastecckiego.

Mimo mobilizacji ludności i głośnych manifestacji w Warszawie z dniem 1 stycznia 1999 r. tereny dawnego powiatu miastecckiego w części znalazły się w granicach powiatów: bytowskiego, człuchowskiego, słupskiego i szczecineckiego.

Gmina Borzytuchom to miejsce pobytu ludzi od zarania dziejów. Sprzyjało temu ukształtowanie terenu, liczne ciekłe wody, jeziora i wysoczyzny. Udokumentowano tu istnienie wielu osad i odkryto wiele znalezisk z mezolitu (środkowa epoka kamienia), neolitu (młodsza epoka kamienia zwana również epoką kamienia gładzonego) oraz epoki brązu. Pozostałości po osadach i cmentarzyskach zachowały się w Struszewie, Krosnowie, Niedarzynie i Dąbrówce. Większość miejsc, gdzie ustalono stanowiska archeologiczne jest pod ochroną z przeznaczeniem do penetracji archeologicznej. Bardzo bogaty, już udokumentowany w zabytki i pozostałości, jest wczesny okres żelaza, z którego pochodzą wyjątkowe znaleziska popielic z Niedarzyną i Struszewą.

Miejscowość Borzytuchom po raz pierwszy w źródłach pisanych pojawia się w 1315 roku, choć wiemy na podstawie znalezisk archeologicznych, że osada istniejąca w tej miejscowości ma starszą historię. Dokument lokacyjny dla Borzytuchomia został wystawiony około 1355 r. na prawie chełmińskim, ustalono również zabudowę wsi jako trójkątno-placowa. Osada posiadała młyn i karczmę oraz 42 zagrody. Powierzchnia pól uprawnych wynosiła 26 łanów (łan mniejszy, chełmiński, nazywany też włóką: 1 łan = 30 morg ≈ 17,955 hektara) czyli 466,83ha

Dokumenty lokacyjne wszystkich miejscowości naszej gminy (dla wyjaśnienia: są to wsie na tzw. „starym korzeniu”, czyli wsie istniały wcześniej, zaś dokument lokacyjny je unowocześniał, współczesniał i kształtował organizacyjnie). Osieki - dokument lokacyjny jest z dnia 13.01.1355 r., na prawie chełmińskim, powierzchnia 36 łanów. Niedarzyno - dokument lokacyjny jest z dnia 6.06.1345 r., na prawie chełmińskim, powierzchnia 28 łanów. Dokumenty dla Osiek i Niedarzyną wystawił kontur z Bytowa Mikołaj von der Frantz stwierdzając, że mają być tak dobrze urządzone jak Borzytuchom, czyli miejscowość ta lokowana była wcześniej. Chotkowo - dokument lokacyjny z 1387 r., na prawie chełmińskim, brak inf. na temat powierzchni. Dąbrówka - dokument lokacyjny z 1355r., na prawie niemieckim, powierzchnia 46 łanów. Jutrzeńka - dokument lokacyjny przed 1438 r. (pierwszy zapis w 1438r.), na prawie niemieckim, powierzchnia 25 łanów. Struszewo- pierwszy znany dokument lokacyjny z 1438 r., na prawie chełmińskim, powierzchnia 20 łanów. Krosnowo - dokument lokacyjny z przed 1438r., na prawie niemieckim, powierzchnia 22 łany.

Teren gminy Borzytuchom od najwcześniejszych dziejów był wpisany do Ziemi Bytowskiej i z nią przechodził wszystkie wydarzenia i zmiany historyczne. Do 14 stulecia wchodził w skład klucza tzw tuchomskiego należącego do rodziny Święców. Święcowie w wyniku utraty zaufania Władysława Łokietka zwrócili się pod protektorat Brandenburgii przenosząc tam zwierzchność nad ziemiami Borzytuchomia. Ród Święców piastujący stanowisko podkomorzych zniknął z areny politycznej mniej więcej wówczas, gdy pojawiło się nazwisko Puttkamer, stanowiące zniemczoną formę wyrazu „podkomorzy”.

Następne lata to kres zmienności pomiędzy władzą Krzyżacką, a następnie książąt pomorskich i Prus.

Od 1884 odbywał się ruch kolejowy pasażerski i towarowy ze stacją w Borzytuchomiu, której ranga upadała do ostatecznego zamknięcia linii w 1999r. Po zakończeniu działań wojennych w 1945 roku tereny gminy Borzytuchom znalazły się w obrębie Polski. Zamieszkująca tu ludność niemiecka została przesiedlona a jej miejsce zajmowali Polacy. Początkowo zasiedlanie zajmowało się samowolnie, później zaś w sposób zorganizowany, W 1947 roku trafiła tu również ludność pochodzenia ukraińskiego w ramach akcji „Wisła”. Gmina Borzytuchom została ustalona jako obręb administracyjny już w 1945 roku i trwa do dnia dzisiejszego.



5.2.2. Krajobraz kulturowy

W rozumieniu Ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Krajobraz kulturowy to ewolucja przestrzeni przyrodniczej i społeczno-kulturowej. Jest świadectwem działalności jego mieszkańców, czynnikiem kształtującym tożsamość miejsca. Zrozumienie roli krajobrazu w kształtowaniu społeczeństwa i codziennego stylu życia odgrywa kluczową rolę w rozwoju postawy troski o dziedzictwo kulturowe oraz wzmacniania świadomości bycia częścią społeczeństwa, kultury i tradycji.

W związku z ochroną krajobrazu kulturowego należy utrzymywać dotychczasowe obszary założeń zieleni oraz upowszechniać wiedzę przyrodniczą i turystyczną na temat pomników przyrody.

Istotną rolę w kształtowaniu krajobrazu kulturowego stanowią pomniki i tablice pamiątkowe, kapliczki przydrożne, sanktuaria, ale również zabytki techniki, historyczne zespoły pałacowo-parkowe, zespoły folwarczne, układy ruralistyczne, elementy związane z kulturą ludową i tradycją, które należy utrzymywać i uczytelniać.

Ważnym elementem w krajobrazie kulturowym Gminy są cmentarze, które tworzą pewnego rodzaju kronikę dziejów.

Gmina posiada Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, w którym określono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego zapisami swoimi powinny odzwierciedlać kierunki polityki gminy w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Oprócz dwóch obiektów wpisanych do rejestru zabytków, na terenie Gminy znajduje się siedemdziesiąt pięć obiektów w wojewódzkiej ewidencji zabytków (wśród których znajdują się: kościół dwór, parki, cmentarze, młyny, spichlerze, zespoły folwarczne, stodoły oraz budynki mieszkalne i gospodarcze). W trakcie przygotowywania kart adresowych do Gminnej Ewidencji Zabytków, w porozumieniu z pracownikami Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków Delegatura Słupsk nastąpi szczegółowa weryfikacja wykazu oraz włączenie do niego cennych historycznie budynków.

Wykaz zabytków ujętych w publikowanym przez WUOZ w Gdańsku Rejestrze (www.ochronazabytkow.gda.pl stan na 16.07.2020)

Lp	nr rejestru zabytków	nr dawnego rejestru zabytków	data wpisu do rejestru zabytków	obiekt	miejsowość	nr
1	A-356		1965-03-23	Dwór wraz z otoczeniem	Dąbrówka Bytowska	36
2	A-824	106	1975-02-10	zagroda/dom, spichlerz	Krosnowo	13

W porozumieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Gdańsku, Delegatura Słupsk, na podstawie publikowanego wykazu Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków (www.ochronazabytkow.gda.pl stan na 16.07.2020), informacji w posiadaniu WUOZ Delegatura Słupsk i wizji lokalnych w styczniu i w lutym 2024 opracowany został wykaz zabytków Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Borzytuchom zawierający 77 zabytków nieruchomych z terenu gminy.

Wykaz zabytków nieruchomych Gminy Borzytuchom



l.p.	MIEJSCOWOŚĆ	NR	AKTUALNY ADRES	OBIEKT	NR REJESTRU ZABYTKÓW
1	Borzytuchom		Zwycięstwa 31A	kościół p.w. Najświętszego Serca Jezusowego	
2	Borzytuchom		Zwycięstwa 60	plebania	
3	Borzytuchom	4, 4a	Zwycięstwa 12, 12a	budynek mieszkalny	
4	Borzytuchom	13	Zwycięstwa 18a	budynek mieszkalny	
5	Borzytuchom	14	Zwycięstwa 20	budynek mieszkalny	
6	Borzytuchom	21, 21a	Zwycięstwa 15, 15a	budynek mieszkalny	
7	Borzytuchom	22	Zwycięstwa 17, 17a	budynek mieszkalny	
8	Borzytuchom	23	Zwycięstwa 19	stodoła	
9	Borzytuchom	25	Zwycięstwa 21, 21a	budynek mieszkalny	
10	Borzytuchom	41	Kościelna 9, 9a	budynek mieszkalny	
11	Borzytuchom	41	Kościelna 9	stodoła	
12	Borzytuchom	43	Zwycięstwa 50	poczta ob. budynek mieszkalny	
13	Borzytuchom	76	Zwycięstwa 47	budynek mieszkalny	
14	Borzytuchom	76	Zwycięstwa 47	stodoła	
15	Borzytuchom	77	Zwycięstwa 45	budynek mieszkalny	
16	Borzytuchom	18	Zwycięstwa 26	budynek mieszkalny	
17	Borzytuchom		Zwycięstwa 54	gospoda ob. budynek handlowo-usługowy	
18	Borzytuchom		Zwycięstwa 51	budynek mieszkalny	
19	Borzytuchom		Zwycięstwa 25, 25a	budynek mieszkalny	
20	Borzytuchom		Zwycięstwa 62	nadlesnictwo ob. budynek mieszkalny	
21	Borzytuchom	dz. 631/2	ul. Dworcowa, dz nr 531/2	cmentarz historyczny	
22	Borzytuchom		dz. nr 220/27 obręb Jutrzenka	budynek stacji kolejowej ob. nieużytkowany	
23	Borzytuchom		ul. Jeziorna 2, 2a	dom w zagrodzie	
24	Chotkowo		dz nr 86	cmentarz historyczny	
25	Dąbrówka Bytowska	36		dwór z otoczeniem	A - 356
26	Dąbrówka Bytowska		Dąbrówka 11	budynek stacji kolejowej ob. mieszkalny	
27	Dąbrówka Bytowska	15		budynek mieszkalny	
28	Dąbrówka Bytowska	21		zespół zabudowań szkoły	
29	Dąbrówka Bytowska	53		budynek mieszkalny	
30	Dąbrówka Bytowska	53		stodoła	
31	Dąbrówka Bytowska	53		piekarnik	
32	Dąbrówka Bytowska			zespół pałacowo-folwarczny	
33	Dąbrówka Bytowska		dz. nr 107	cmentarz historyczny ob. rzymsko-katolicki	
34	Dąbrówka Bytowska		dz. nr 1/7, 1/8	park historyczny	
35	Dąbrówka Bytowska		dz. nr 200	kapliczka	
36	Jutrzenka	47	Jutrzenka 47	stara leśniczówka	
37	Jutrzenka	48	Jutrzenka 48	leśniczówka	
38	Jutrzenka		Jutrzenka 12	budynek mieszkalny	
39	Jutrzenka		Jutrzenka 13, 13a	budynek mieszkalny	
40	Jutrzenka	15		budynek mieszkalny	
41	Jutrzenka	16		budynek mieszkalny	
42	Jutrzenka	19		budynek mieszkalny	
43	Jutrzenka	22		stodoła	
44	Jutrzenka	26		budynek mieszkalny	
45	Jutrzenka	26		stodoła	
46	Jutrzenka	34		budynek inwentarski	
47	Jutrzenka	38	Jutrzenka 38a	budynek gospodarczy? ob. mieszkalny	



48	Jutrzenka	46		mieszkalny	
49	Kamieńc		Kamieńc 1	zespół młyna	
50	Kamieńc		Kamieńc 1	młyn wodny	
51	Krosnowo	13		zagroda (dom i spichlerz)	A - 824
52	Krosnowo	28	dz nr 216	budynek mieszkalny ob. ruina	
53	Niedarzyno			budynek leśnictwa	
54	Niedarzyno	5	Niedarzyno 5a	budynek mieszkalny	
55	Niedarzyno	14		budynek mieszkalny	
56	Niedarzyno	17		budynek mieszkalny	
57	Osieki Bytowskie		dz. nr 14	cmentarz historyczny	
58	Osieki Bytowskie			park historyczny	
59	Osieki Bytowskie			gorzelnia	
60	Osieki Bytowskie	4		budynek mieszkalny	
61	Osieki Bytowskie	6		budynek mieszkalny	
62	Osieki Bytowskie	7		budynek mieszkalny	
63	Osieki Bytowskie	9		stodoła	
64	Osieki Bytowskie	16		budynek mieszkalny	
65	Osieki Bytowskie	18		budynek mieszkalny	
66	Osieki Bytowskie	19		budynek mieszkalny	
67	Osieki Bytowskie	20		budynek mieszkalny	
68	Osieki Bytowskie	22		budynek mieszkalno-usługowy	
69	Osieki Bytowskie	24		budynek mieszkalny	
70	Osieki Bytowskie			zespół pałacowo-folwarczny	
71	Osieki Bytowskie			pałac	
72	Osieki Bytowskie	26a		budynek mieszkalny	
73	Osieczki	29		lesniczówka ob. nieużytkowany	
74	Struszewo	12, 12a		budynek mieszkalno-usługowy	
75	Struszewo	25		budynek mieszkalny	
76	Struszewo	28		budynek mieszkalny	
77	Struszewo	29		budynek mieszkalny	

Obszary historycznej zieleni (ujęte też w wykazach powyżej; stan na 10.01.2024)

Gmina Borzytuchom							
Wykaz zieleni, parków i cmentarzy w rejestrze zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków							
L.P.	POWIAT	GMINA	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	RODZAJ OBIEKTU	LOKALIZACJA	NR REJESTRU ZABYTKÓW/ WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW (W E Z)
522	bytowski	Borzytuchom	Borzytuchom	cmentarz		dz. 531/2	W E Z
523	bytowski	Borzytuchom	Chotkowo	cmentarz	ewangelicki	dz. 86	W E Z
524	bytowski	Borzytuchom	Dąbrówka Bytowska	otoczenie	dwór z otoczeniem wpisany do rej. Zabytków	nr domu 36	A-356
525	bytowski	Borzytuchom	Dąbrówka Bytowska	park			W E Z
526	bytowski	Borzytuchom	Dąbrówka Bytowska	cmentarz	ewangelicki	dz. 107	W E Z
527	bytowski	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	park		dz. 187/11, 187/13-16, 187/18-20	W E Z
528	bytowski	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	cmentarz		dz. 14	W E Z

Powyższa tabela obrazuje, że na terenie gminy jest kilka cennych obszarów historycznej zieleni związanych z historycznymi zespołami dworskimi, pałacowymi oraz stare cmentarze.

Historyczne parki

- przedmiotem ochrony jest historyczna zieleń – starodrzew i elementy zieleni



komponowanej,

- wszystkie zmiany sposobu zagospodarowania oraz rewaloryzacja parku, a także ich bezpośredniego sąsiedztwa powinno się prowadzić w porozumieniu z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,
- postuluje się rewaloryzacje w ich historycznych granicach z zachowaniem wartościowego starodrzewu i zieleni wyznaczającej układ kompozycyjny.
- postuluje się promocję obszarów i obiektów w celu zagospodarowania i utrzymania zgodnego z ich wartością oraz wykorzystania ich w promocji turystyki i rekreacji Gminy.

Obszary historycznych cmentarzy

- przedmiotem ochrony jest historyczna lokalizacja cmentarzy oraz zieleń,
- postuluje się rehabilitację cmentarzy w ich historycznych granicach z zachowaniem wartościowego starodrzewu zieleni wyznaczającej układ kompozycyjny, w przypadku braku możliwości zachowania układu cmentarza, proponuje się formę upamiętniania w postaci lapidarium.

5.2.4. Zabytki ruchome

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Zabytkiem ruchomym z terenu Gminy Borzytuchom wpisanym do rejestru zabytków są dzwony z Kościoła Najświętszego Serca Jezusa.

Kościół posiada dwa dzwony, zawieszony na przykościelnej dzwonnicy. Gmina uzyskała w 2023 r. dotację na ich renowację wraz z postawieniem nowej dzwonnicy. Mały dzwon: -waga: ~170 kg -ton: e"- -data odlania: 1449 -jarzmo: łamane -napęd: obecnie brak, dawniej łańcuchowy. Duży dzwon: -waga: ~300 kg -ton: c"- -data odlania: 1487 -jarzmo: łamane -napęd: obecnie brak, dawniej łańcuchowy (źródło: <https://www.youtube.com/@piotrmigowskidzwony9814>)

Dzwony te są zabytkiem niezwykle ważnym dla budowania tożsamości lokalnej społeczności i zostały umieszczone w herbie Gminy. Wiążą się z nimi podania i legendy ustne przekazywane przez mieszkańców.

Ilustracja: https://kurierbytownski.com.pl/static/files/gallery/120/1513472_1704206918.webp





5.2.5. Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic Borzytuchomia. Środowisko kulturowe Gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki pradziejowej do epoki nowożytnej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest zbiorem zamkniętym, w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych mogą zostać zidentyfikowane nowe ślady osadnicze.

W związku z faktem, że każde zniszczenie dawnego grobu, osady czy wału grodziska jest nieodwracalne, realizowane na terenie Gminy wszelkie prace inwestycyjne w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych uzgadniane będą na etapie projektu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych w decyzjach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Konieczność ochrony stanowisk archeologicznych oraz wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych obowiązuje na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych.

Na terenie Gminy znajdują się liczne stanowiska archeologiczne pochodzące z różnych przedziałów czasowych. Relikty archeologiczne, będące pozostałością z dawnych epok historycznych znajdują się w większości przypadków pod obecnym poziomem użytkowym. Zinventaryzowane stanowiska archeologiczne na obszarze gminy, wraz z podaniem numeru ewidencyjnego AZP oraz funkcji i chronologii wyszczególniono w poniższych tabelach. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy na Załączniku Nr 2 w skali 1:10 000 wskazana została lokalizacja poszczególnych stref ochrony dla stanowisk archeologicznych. Należy zauważyć, że w Studium powstałym w 2001 r, zmienianym następnie w latach 2009, 2014, 2017, 2023 ochrona środowiska archeologicznego została ustalona w oparciu o nie obowiązującą obecnie nomenklaturę stref ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych: bezwzględnej ochrony archeologiczno- konserwatorskiej, względnej ochrony archeologiczno- konserwatorskiej, częściowej ochrony archeologiczno- konserwatorskiej i ograniczonej ochrony archeologiczno- konserwatorskiej.

Przyjmuje się konieczność wpisania stanowisk archeologicznych do gminnej ewidencji zabytków oraz objęcia i sprawowania ochrony na podstawie zapisów aktów prawa miejscowego, w szczególności miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które powinny uwzględniać następujące kierunki polityki przestrzennej dotyczącej stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków:

- zachowanie i właściwe utrzymanie,
- uczytelnienie i ekspozycja w krajobrazie gminy,
- adaptacja i włączenie w strukturę funkcjonalną gminy.

Wykaz stanowisk archeologicznych znajdujących się w granicach Gminy Borzytuchom (stan na styczeń.2024)

BORZYTUCHOM					
lp.	gmina	miejsowość	nr w miejscowości	numer stanowiska	chronologia
1	Borzytuchom	Borzytuchom	1	14-32/71	grodzisko okresu wczesnośredniowiecznego
2	Borzytuchom	Jutrzenka	4	14-31/10	osada kultury łużycko-pomorskiej, nowożytna
3	Borzytuchom	Krosnowo	18	14-32/1	osada kultury łużycko-pomorskiej
4	Borzytuchom	Krosnowo	17	14-32/2	osada kultury łużycko-pomorskiej, oksywsko-wielbarska, wczesnośredniowieczna
5	Borzytuchom	Krosnowo	19	14-32/3	osada kultury łużycko-pomorskiej, wczesnośredniowieczna
6	Borzytuchom	Krosnowo	1	14-32/4	cmentarzysko kultury pomorskiej



7	Borzytuchom	Krosnowo	12	14-32/5	osada ceramiki kultury sznurkowej, schył. neolitycznej, wczesnośredniowieczna
8	Borzytuchom	Krosnowo	13	14-32/6	osada kultury pucharów lejkowatych
9	Borzytuchom	Krosnowo	16	14-32/7	osada kultury łużycko-pomorskiej, wczesnośredniowieczna
10	Borzytuchom	Krosnowo	20	14-32/8	osada wczesnośredniowieczna
11	Borzytuchom	Krosnowo	21	14-32/9	osada schył. neolit., osada kultury łużycko-pomorskiej
12	Borzytuchom	Krosnowo	11	14-32/10	osada kultury oksywskiej
13	Borzytuchom	Krosnowo	15	14-32/11	osada kultury łużycko-pomorskiej, wczesnośredniowieczna, średniowieczna
14	Borzytuchom	Krosnowo	22	14-32/12	osada kultury łużycko-pomorskiej, wczesnośredniowieczna
15	Borzytuchom	Krosnowo	7	14-32/13	osada kultury pucharów lejkowatych, kultury amfor kulistych, osada kultury łużycko-pomorskiej, wczesnośredniowieczna
16	Borzytuchom	Krosnowo	6	14-32/14	osada wczesnośredniowieczna
17	Borzytuchom	Krosnowo	5	14-32/15	osada kultury łużycko-pomorskiej, oksywsko-wielbarska
18	Borzytuchom	Krosnowo	4	14-32/16	osada kultury łużycko-pomorskiej
19	Borzytuchom	Krosnowo	3	14-32/17	osada kultury oksywsko-wielbarskiej
20	Borzytuchom	Krosnowo	10	14-32/18	osada kultury łużycko-pomorskiej, oksywsko-wielbarska
21	Borzytuchom	Krosnowo	14	14-32/19	śląd osadniczy?
22	Borzytuchom	Krosnowo	9	14-32/20	śląd osadniczy?
23	Borzytuchom	Krosnowo	8	14-32/21	osada wczesnośredniowieczna
24	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	13	14-32/22	osada kultury oksywsko-wielbarskiej, wczesnośredniowieczna
25	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	12	14-32/23	osada kultury amfor kulistych, łużycko-pomorska
26	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	14	14-32/24	śląd osadniczy?, schył. neolit.
27	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	9	14-32/25	osada kultury amfor kulistych, wczesnośredniowieczna
28	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	10	14-32/26	osada wczesnośredniowieczna
29	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	11	14-32/27	osada wczesnej epoki brązu
30	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	15	14-32/28	osada kultury łużycko-pomorskiej
31	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	8	14-32/29	osada kultury pomorskiej, oksywsko-wielbarskiej
32	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	2	14-32/30	cmentarzysko kultury pomorskiej
33	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	7	14-32/31	śląd osadniczy?, schył. neolit., osada kultury łużycko-pomorskiej, wczesnośredniowieczna
34	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	6	14-32/32	osada kultury łużycko-pomorskiej, wczesnośredniowieczna
35	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	1	14-32/33	domniemane grodzisko
36	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	5	14-32/34	osada nowożytna



37	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	4	14-32/35	osada wczesnośredniowieczna
38	Borzytuchom	Niedarzyno	6	14-32/36	osada kultury łużycko-pomorskiej
39	Borzytuchom	Niedarzyno	7	14-32/37	osada kultury łużycko-pomorskiej
40	Borzytuchom	Niedarzyno	11	14-32/38	osada wczesnośredniowieczna
41	Borzytuchom	Niedarzyno	5	14-32/39	osada wczesnośredniowieczna, łużycka
42	Borzytuchom	Niedarzyno	8	14-32/40	osada wczesnośredniowieczna
43	Borzytuchom	Niedarzyno	10	14-32/41	osada wczesnośredniowieczna
44	Borzytuchom	Niedarzyno	9	14-32/42	osada wczesnośredniowieczna
45	Borzytuchom	Niedarzyno	12	14-32/43	osada kultury amfor kulistych, wczesnośredniowieczna
46	Borzytuchom	Niedarzyno	13	14-32/44	osada kultury oksywsko-wielbarskiej, wczesnośredniowieczna, nowożytność
47	Borzytuchom	Niedarzyno	14	14-32/45	osada kultury amfor kulistych
48	Borzytuchom	Niedarzyno	15	14-32/46	śląd osadniczy neolit?
49	Borzytuchom	Niedarzyno	16	14-32/47	osada wczesnośredniowieczna, nowożytność
50	Borzytuchom	Niedarzyno	17	14-32/48	osada nowożytna
51	Borzytuchom	Niedarzyno	27	14-32/49	osada kultury łużycko-pomorskiej
52	Borzytuchom	Niedarzyno	26	14-32/50	osada ceramiki sznurkowej
53	Borzytuchom	Niedarzyno	19	14-32/51	osada kultury amfor kulistych
54	Borzytuchom	Niedarzyno	25	14-32/52	osada kultury amfor kulistych, łużycko-pomorska
55	Borzytuchom	Niedarzyno	20	14-32/53	osada wczesnośredniowieczna
56	Borzytuchom	Niedarzyno	18	14-32/54	osada kultury łużycko-pomorskiej
57	Borzytuchom	Niedarzyno	28	14-32/55	osada kultury amfor kulistych, nowożytność
58	Borzytuchom	Niedarzyno	24	14-32/56	osada kultury łużycko-pomorskiej
59	Borzytuchom	Niedarzyno	23	14-32/57	osada kultury amfor kulistych, łużycko-pomorska
60	Borzytuchom	Niedarzyno	21	14-32/58	osada nowożytna
61	Borzytuchom	Niedarzyno	22	14-32/59	cmentarzysko kultury pomorskiej
62	Borzytuchom	Jutrzenka	9	14-32/60	osada wczesnośredniowieczna
63	Borzytuchom	Jutrzenka	5	14-32/61	osada kultury łużycko-pomorskiej
64	Borzytuchom	Jutrzenka	6	14-32/62	osada kultury łużycko-pomorskiej
65	Borzytuchom	Jutrzenka	15	14-32/63	cmentarzysko kultury oksywsko-wielbarskiej, osada wczesnośredniowieczna
66	Borzytuchom	Jutrzenka	14	14-32/64	cmentarzysko kultury oksywsko-wielbarskiej, łużycko-pomorska, osada wczesnośredniowieczna
67	Borzytuchom	Jutrzenka	13	14-32/65	śląd osadniczy?, schył. neolit., osada kultury łużycko-pomorskiej, wczesnośredniowieczna
68	Borzytuchom	Jutrzenka	8	14-32/66	osada wczesnośredniowieczna, nowożytność
69	Borzytuchom	Jutrzenka	7	14-32/67	osada średniowieczna
70	Borzytuchom	Jutrzenka	10	14-32/68	cmentarzysko kultury łużyckiej
71	Borzytuchom	Jutrzenka	11	14-32/69	osada kultury pucharów lejkowatych, osada schył. neolit., cmentarzysko kultury łużyckiej
72	Borzytuchom	Jutrzenka	12	14-32/70	osada wczesnej epoki brązu



73	Borzytuchom	Borzytuchom	8	14-32/72	osada kultury łużycko-pomorskiej
74	Borzytuchom	Borzytuchom	5	14-32/73	osada kultury pomorskiej
75	Borzytuchom	Borzytuchom	3	14-32/74	osada wczesnośredniowieczna
76	Borzytuchom	Borzytuchom	7	14-32/75	osada kultury oksywsko-wielbarskiej
77	Borzytuchom	Borzytuchom	6	14-32/76	osada kultury łużycko-pomorskiej
78	Borzytuchom	Osieki Bytowskie	16	14-32/77	cmentarzysko kultury pomorskiej
79	Borzytuchom	Niedarzyno	29	14-33/1	osada kultury łużyckiej, wczesnośredniowieczna
80	Borzytuchom	Niedarzyno	30	14-33/2	osada kultury łużyckiej
81	Borzytuchom	Niedarzyno	31	14-33/3	osada kultury amfor kulistych, łużycka
82	Borzytuchom	Niedarzyno	32	14-33/4	osada schył. neolit., osada kultury łużyckiej
83	Borzytuchom	Niedarzyno	33	14-33/5	osada kultury łużyckiej, wczesnośredniowieczna
84	Borzytuchom	Niedarzyno	34	14-33/6	osada kultury łużyckiej, wczesnośredniowieczna
85	Borzytuchom	Niedarzyno	35	14-33/7	osada kultury łużyckiej
86	Borzytuchom	Niedarzyno	36	14-33/8	osada kultury łużyckiej, wczesnośredniowieczna
87	Borzytuchom	Niedarzyno	37	14-33/9	osada schył. neolit.
88	Borzytuchom	Niedarzyno	38	14-33/10	osada kultury łużyckiej
89	Borzytuchom	Niedarzyno	39	14-33/11	osada kultury łużyckiej
90	Borzytuchom	Niedarzyno	40	14-33/12	osada kultury łużyckiej
91	Borzytuchom	Chotkowo	3	15-31/1	osada kultury wielbarskiej
92	Borzytuchom	Chotkowo	4	15-31/2	osada kultury wielbarskiej, wczesnośredniowieczna
93	Borzytuchom	Chotkowo	5	15-31/3	osada kultury łużyckiej
94	Borzytuchom	Chotkowo	6	15-31/4	osada kultury łużyckiej
95	Borzytuchom	Chotkowo	7	15-31/5	osada kultury łużyckiej
96	Borzytuchom	Chotkowo	8	15-31/6	osada kultury łużyckiej
97	Borzytuchom	Jutrzenka	3?	15-32/1	osada kultury amfor kulistych, cmentarzysko kultury pomorskiej, osada kultury łużyckiej
98	Borzytuchom	Jutrzenka	16	15-32/2	nowożytność
99	Borzytuchom	Jutrzenka	17	15-32/3	osada późnośredniowieczna
100	Borzytuchom	Jutrzenka	18	15-32/4	osada kultury łużyckiej, wczesnośredniowieczna
101	Borzytuchom	Kamienica	1	15-32/5	osada kultury łużyckiej
102	Borzytuchom	Borzytuchom	8	15-32/6	osada kultury łużyckiej, wczesnośredniowieczna
103	Borzytuchom	Borzytuchom	9	15-32/7	osada wczesnośredniowieczna
104	Borzytuchom	Borzytuchom	10	15-32/8	osada kultury amfor kulistych, wczesnośredniowieczna
105	Borzytuchom	Borzytuchom	11	15-32/9	osada kultury wielbarskiej, wczesnośredniowieczna
106	Borzytuchom	Borzytuchom	12	15-32/10	osada kultury łużyckiej
107	Borzytuchom	Borzytuchom	13	15-32/11	osada neolityczna, osada kultury łużyckiej
108	Borzytuchom	Borzytuchom	14	15-32/12	osada kultury łużyckiej
109	Borzytuchom	Borzytuchom	15	15-32/13	osada późnośredniowieczna



110	Borzytuchom	Borzytuchom	16	15-32/14	osada wczesnośredniowieczna
111	Borzytuchom	Borzytuchom	17	15-32/15	osada późnośredniowieczna
112	Borzytuchom	Borzytuchom	18	15-32/16	osada późnośredniowieczna
113	Borzytuchom	Borzytuchom	19	15-32/17	osada wczesnośredniowieczna
114	Borzytuchom	Borzytuchom	20	15-32/18	osada wczesnej epoki brązu, kultury łużyckiej, wielbarskiej, wczesnośredniowiecznej
115	Borzytuchom	Borzytuchom	21	15-32/19	osada późnośredniowieczna
116	Borzytuchom	Borzytuchom	22	15-32/20	osada wczesnośredniowieczna
117	Borzytuchom	Borzytuchom	23	15-32/21	osada kultury łużyckiej
118	Borzytuchom	Borzytuchom	24	15-32/22	osada kultury łużyckiej, oksywskiej, wczesnośredniowiecznej
119	Borzytuchom	Borzytuchom	25	15-32/23	osada kultury łużyckiej
120	Borzytuchom	Borzytuchom	26	15-32/24	osada kultury łużyckiej
121	Borzytuchom	Borzytuchom	27	15-32/25	osada kultury łużyckiej
122	Borzytuchom	Borzytuchom	28	15-32/26	osada kultury amfor kulistych, łużycka
123	Borzytuchom	Borzytuchom	29	15-32/27	cmmentarzysko kultury łużyckiej, wielbarskiej
124	Borzytuchom	Borzytuchom	30	15-32/28	osada wczesnośredniowieczna
125	Borzytuchom	Borzytuchom	31	15-32/29	osada neolityczna, osada kultury łużyckiej
126	Borzytuchom	Borzytuchom	32	15-32/30	osada kultury łużyckiej, wczesnośredniowieczna
127	Borzytuchom	Borzytuchom	33	15-32/31	osada neolityczna, wczesnośredniowieczna
128	Borzytuchom	Borzytuchom	34	15-32/32	osada kultury łużyckiej
129	Borzytuchom	Borzytuchom	35	15-32/33	osada kultury łużyckiej, wielbarskiej
130	Borzytuchom	Borzytuchom	36	15-32/34	osada kultury łużyckiej
131	Borzytuchom	Borzytuchom	37	15-32/35	osada kultury łużyckiej
132	Borzytuchom	Borzytuchom	38	15-32/36	osada kultury łużyckiej, wielbarskiej
133	Borzytuchom	Borzytuchom	39	15-32/37	osada kultury łużyckiej
134	Borzytuchom	Borzytuchom	40	15-32/38	osada wczesnośredniowieczna, późnośredniowieczna
135	Borzytuchom	Struszewo	6	15-32/40	osada nowożytna
136	Borzytuchom	Struszewo	7	15-32/41	ślad osadniczy neolit?, późnośredniowieczny
137	Borzytuchom	Struszewo	8	15-32/42	osada kultury wielbarskiej
138	Borzytuchom	Struszewo	9	15-32/43	osada kultury łużyckiej, wczesnośredniowieczna
139	Borzytuchom	Struszewo	10	15-32/44	osada kultury łużyckiej, wielbarskiej, wczesnośredniowieczna
140	Borzytuchom	Struszewo	11	15-32/45	osada schyłk. neolit., osada kultury łużyckiej, wczesnośredniowieczna
141	Borzytuchom	Struszewo	12	15-32/46	osada kultury łużyckiej
142	Borzytuchom	Struszewo	13	15-32/47	osada kultury łużyckiej
143	Borzytuchom	Struszewo	14	15-32/48	osada kultury łużyckiej
144	Borzytuchom	Struszewo	15	15-32/49	osada schyłk. neolit., osada kultury łużyckiej
145	Borzytuchom	Struszewo	16	15-32/50	osada kultury wielbarskiej, wczesnośredniowieczna
146	Borzytuchom	Struszewo	17	15-32/51	osada kultury łużyckiej



147	Borzytuchom	Struszewo	18	15-32/52	osada kultury łużyckiej, wczesnośredniowieczna
148	Borzytuchom	Struszewo	1	15-32/53	cmentarzysko kultury pomorskiej, łużyckiej
149	Borzytuchom	Struszewo	19	15-32/54	osada wczesnośredniowieczna
150	Borzytuchom	Struszewo	20	15-32/55	osada późnośredniowieczna
151	Borzytuchom	Struszewo	21	15-32/56	osada kultury łużyckiej
152	Borzytuchom	Struszewo	22	15-32/57	osada kultury łużyckiej, późnośredniowieczna
153	Borzytuchom	Struszewo	23	15-32/58	osada kultury łużyckiej, wczesnośredniowieczna
154	Borzytuchom	Struszewo	24	15-32/59	osada kultury wielbarskiej
155	Borzytuchom	Struszewo	25	15-32/60	osada wczesnośredniowieczna
156	Borzytuchom	Struszewo	4	15-32/61	cmentarzysko?
157	Borzytuchom	Struszewo	26	15-32/62	osada wczesnośredniowieczna
158	Borzytuchom	Struszewo	27	15-32/63	osada kultury amfor kulistych
159	Borzytuchom	Struszewo	28	15-32/64	osada kultury łużyckiej
160	Borzytuchom	Struszewo	29	15-32/65	osada kultury łużyckiej
161	Borzytuchom	Struszewo	30	15-32/66	osada kultury łużyckiej, wielbarskiej, wczesnośredniowieczna
162	Borzytuchom	Struszewo	2	15-32/67	cmentarzysko kultury pomorskiej, osada kultury łużyckiej, wielbarskiej
163	Borzytuchom	Struszewo	35	15-32/68	osada kultury łużyckiej
164	Borzytuchom	Struszewo	31	15-32/68a	osada kultury wielbarskiej
165	Borzytuchom	Struszewo	32	15-32/69	osada kultury łużyckiej
166	Borzytuchom	Struszewo	3	15-32/70	cmentarzysko kultury pomorskiej, osada kultury łużyckiej, wielbarskiej, wczesnośredniowieczna
167	Borzytuchom	Struszewo	33	15-32/71	osada kultury łużyckiej
168	Borzytuchom	Struszewo	34	15-32/72	osada kultury łużyckiej
169	Borzytuchom	Struszewo	9	15-32/73	osada kultury łużyckiej
170	Borzytuchom	Struszewo	10	15-32/74	osada wczesnośredniowieczna
171	Borzytuchom	Chotkowo	11	15-32/75	osada wczesnośredniowieczna
172	Borzytuchom	Chotkowo	12	15-32/76	osada wczesnośredniowieczna
173	Borzytuchom	Chotkowo	13	15-32/77	osada kultury wielbarskiej, wczesnośredniowieczna
174	Borzytuchom	Chotkowo	14	15-32/78	osada kultury wielbarskiej
175	Borzytuchom	Chotkowo	15	15-32/79	osada wczesnośredniowieczna
176	Borzytuchom	Chotkowo	16	15-32/80	osada kultury łużyckiej
177	Borzytuchom	Chotkowo	17	15-32/81	osada kultury łużyckiej
178	Borzytuchom	Struszewo	?	15-32/85	osada kultury łużyckiej
179	Borzytuchom	Dąbrówka	?	15-32/86	osada kultury amfor kulistych, epoki brązu, kultury łużyckiej, wielbarskiej, wczesnośredniowiecznej
180	Borzytuchom	Dąbrówka	2	15-32/87	osada kultury łużyckiej, wielbarskiej
181	Borzytuchom	Dąbrówka	3	15-32/88	osada kultury łużyckiej
182	Borzytuchom	Dąbrówka	4	15-32/89	osada wczesnośredniowieczna
183	Borzytuchom	Dąbrówka	5	15-32/90	osada kultury łużyckiej



184	Borzytuchom	Dąbrówka	6	15-32/91	osada kultury łużyckiej, wielbarskiej, wczesnośredniowiecznej
185	Borzytuchom	Dąbrówka	7	15-32/92	osada kultury wielbarskiej
186	Borzytuchom	Dąbrówka	8	15-32/93	osada kultury wielbarskiej
187	Borzytuchom	Dąbrówka	9	15-32/94	ślad osadniczy neolit?
188	Borzytuchom	Dąbrówka	10	15-32/95	osada późnośredniowieczna
189	Borzytuchom	Dąbrówka	11	15-32/96	osada kultury łużyckiej
190	Borzytuchom	Dąbrówka	12	15-32/97	nowożytność
191	Borzytuchom	Dąbrówka	13	15-32/98	osada wczesnośredniowieczna, późnośredniowieczna
192	Borzytuchom	Dąbrówka	14	15-32/99	osada kultury łużyckiej
193	Borzytuchom	Dąbrówka	15	15-32/100	osada późnośredniowieczna
194	Borzytuchom	Dąbrówka	16	15-32/101	osada późnośredniowieczna
195	Borzytuchom	Dąbrówka	17	15-32/102	osada kultury łużyckiej
196	Borzytuchom	Dąbrówka	18	15-32/103	osada późnośredniowieczna
197	Borzytuchom	Dąbrówka	19	15-32/104	osada wczesnośredniowieczna
198	Borzytuchom	Dąbrówka	20	15-32/105	osada wczesnośredniowieczna, późnośredniowieczna
199	Borzytuchom	Dąbrówka	21	15-32/106	osada kultury łużyckiej
200	Borzytuchom	Dąbrówka	22	15-32/107	osada kultury łużyckiej
201	Borzytuchom	Dąbrówka	23	15-32/108	osada wczesnośredniowieczna
202	Borzytuchom	Dąbrówka	24	15-32/109	osada wczesnośredniowieczna
203	Borzytuchom	Dąbrówka	25	15-32/110	osada wczesnośredniowieczna, późnośredniowieczna
204	Borzytuchom	Dąbrówka	26	15-32/111	osada wczesnośredniowieczna
205	Borzytuchom	Dąbrówka	27	15-32/112	osada wczesnośredniowieczna
206	Borzytuchom	Dąbrówka	28	15-32/113	osada wczesnośredniowieczna, późnośredniowieczna
207	Borzytuchom	Dąbrówka	29	15-32/114	osada wczesnośredniowieczna, wczesnej epoki brązu
208	Borzytuchom	Dąbrówka	30	15-32/115	osada kultury łużyckiej
209	Borzytuchom	Dąbrówka	31	15-32/116	osada kultury łużyckiej
210	Borzytuchom	Dąbrówka	32	15-32/117	osada kultury łużyckiej
211	Borzytuchom	Dąbrówka	33	15-32/118	osada kultury łużyckiej
212	Borzytuchom	Dąbrówka	34	15-32/119	osada wczesnośredniowieczna
213	Borzytuchom	Dąbrówka	35	15-32/120	osada kultury łużyckiej
214	Borzytuchom	Dąbrówka	36	15-32/121	osada kultury łużyckiej
215	Borzytuchom	Struszewo	5	15-32/?	cmmentarzysko kultury wielbarskiej
216	Borzytuchom	Chotkowo	18	16-32-1	osada kultury łużycko-pomorskiej

Na terenie Gminy znajduje się na pozycji Nr 1 niniejszego wykazu stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego pod numerem A-a-26/212/K. Szczegółowa lokalizacja stanowisk archeologicznych wraz z opisem znajduje się w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Gdańsku, Delegatura w Słupsku, ul. Jaracza 6, 76-200 Słupsk.



5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Gmina Borzytuchom nie posiada wyodrębnionej jednostki powołanej do gromadzenia i badania oraz opieki nad obiektami posiadającymi wartość historyczną bądź artystyczną o znaczeniu regionalnym lub lokalnym.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Prawne formy ochrony zabytków zastosowane w gminie to

- wpis do rejestru zabytków- wykaz zabytków ujętych w rejestrze zamieszczono w rozdziale 5.2.3., obecnie figurują w nim dwa zabytki nieruchomości i jedno stanowisko archeologiczne; wpis zabytku do rejestru zabytków województwa może nastąpić na wniosek, lub z urzędu. Rejestr prowadzi Wojewódzki Konserwator w Gdańsku.
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W aktualnie obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochroną ustaleniami planu objęto nieznaczą część obiektów zabytkowych, obowiązujące plany wraz ze sposobem ochrony zabytków prezentuje tabela w pkt 5.1.3.

Przyjmuje się konieczność objęcia ochroną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego obiektów przyjętych do Gminnej Ewidencji Zabytków.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy należy do obowiązków samorządu lokalnego. Zadania stojące przed organami administracji publicznej (m.in. zarządami gmin), precyzuje art. 4 Ustawy z dnia 17 września 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy między innymi mają dbać o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę na gminy jest: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”. Temu zadaniu ma służyć gminna ewidencja zabytków, o której jest mowa w artykule 22. Punkt 4 tego artykułu mówi: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy”. Natomiast punkt 5 określa zakres gminnej ewidencji:

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchomości wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchomości znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Na dzień sporządzania projektu PONZ Gmina uzyskała pozytywną opinię w sprawie wykazu Gminnej Ewidencji Zabytków, która została założona Zarządzeniem Wójta Gminy Borzytuchom Nr 11/24 z dnia 19.02.2024r. W GEZ są ujęte obiekty znajdujące się w rejestrze zabytków oraz w wojewódzkiej ewidencji zabytków. Aktualnie obowiązujące wykazy zabytków w rozdziale 5.2.3 i 5.2.5 stanowią podstawę do prowadzenia monitoringu w terenie obejmującego weryfikację stanu zachowania oraz adresu wymienionych obiektów. Część z nich jest w bardzo złym stanie technicznym, a część została w znacznym stopniu przebudowana. Po aktualizacji i wyłączeniu z powyższych wykazów obiektów nieistniejących, oraz tych które bezpowrotnie straciły wartość historyczną, każdorazowo w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, przyjęta i aktualizowana gminna ewidencja zabytków będzie narzędziem służącym ochronie zabytków w Gminie w szczególności uwzględnianym w planach miejscowych i wydawanych decyzjach administracyjnych.



5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla Gminy

5.5.1. Kościoły – w gminie jest jeden kościół o znaczeniu historycznym.

Borzytuchom Kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Jezusa

Wyróżnikiem miejscowości Borzytuchom jest jej nietypowy układ urbanistyczny. Częściowo jest ona przykładem słowiańskiej okrężnicy, lecz obszar wokół kościoła ma charakter wielodrożnicy. Pierwsze wzmianki o wsi i proboszczu pochodzą z 1350 r. Kolejne informacje dotyczą nadania proboszczowi ziemi 1445 r.

Od czasów reformacji do 1637 r. kościół używali ewangelicy. Od 1684 r. Borzytuchom był filią Niezabyszewa, a w XVIII w. Ugoszczy.

Kościół został, ze względu na zły stan, w 1803 rozebrany i na jego miejscu rozpoczęto w 1804 roku budowę zboru ewangelickiego (luteranie). Obecny kościół jest trzecim budynkiem na tych samych fundamentach.

Po II wojnie kościół przejęli katolicy. Parafia w Borzytuchomiu została erygowana w 1951 r. i pierwszym proboszczem został ks. inf. Jan Klepa.

Wyposażenie tej ryglowej świątyni pochodzi głównie z czasów powojennych.

Natomiast z istniejącej średniowiecznej świątyni katolickiej pozostały dwa dzwony (1449 i 1487 r.), które stanowią obecnie jeden z najcenniejszych obiektów dziedzictwa kulturowego Gminy. W kruchcie funkcję kropielnicy pełni średniowieczna kamienna chrzcielnica datowana na koniec XIV w. prawdopodobnie związana z pierwszą borzytuchomską świątynią. Zachodnia fasada świątyni wykonana jest z cegły w stylu neogotyckim.

Fot. 1 Kościół p.w. Najświętszego Serca Jezusowego w Borzytuchomiu (fot. Dorota Misiaczyk-Struzik)





5.5.2. Dwory i pałace

Osieki Bytowskie – pałac zachował się wraz z założeniem parkowym



Fot. 2 Pałac w Osiekach Bytowskich (fot. Karina Wiśniewska)

Dąbrówka Bytowska – do rejestru zabytków wpisano dwór z otoczeniem, jednak w wyniku wtórnych parcelacji otoczenie dworu zielenią uległo destrukcji.



Fot. 3 Dwór w Dąbrówce Bytowskiej (fot. Dorota Misiaczyk-Struzik)



5.5.3. Zespoły i zabudowania folwarczne, spichlerze i młyny, budynki produkcyjne – zabudowania tego typu nie zachowały się w większości w kompletnych zespołach.

Kamieńc - jednym z najlepiej zachowanych kompleksów jest zespół młyna w Kamieńcu, obecnie prosperuje w nim zakład Gospodarstwo Rybackie Bytów S.A.



Fot. 4 Zespół młyna w Kamieńcu (fot. Dorota Misiaczyk-Struzik)

Osieki Bytowskie – gorzelnia



Fot 5. Widok na gorzelnię w Osiekach (fot. Dorota Misiaczyk-Struzik)



5.5.4. Stacje i zabudowania kolejowe – na terenie gminy przebiegała linia kolejowa wybudowana ok 1880, łącząca Bytów z Korzybiem, obecnie nieczynna i nieprzejezdna.

Źródło: <https://www.bazakolejowa.pl/index.phpdzial=stacje&id=4826&okno=start>

Borzytuchom - stacja istniała od 1884r.,od 1999 r. nieczynna.



fot. 6 Zabudowania nieczynnej stacji w Borzytuchomiu (fot. Dorota Misiaczyk-Struzik)

Dąbrówka Bytowska - stacja istniała od 1884r.,od 1999 r. nieczynna.



Fot . 7 Zabudowania nieczynnej stacji w Dąbrówce Bytowskiej (fot. Karina Wiśniewska)



6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Atrakcyjne położenie i pokrycie lasami większości terenu Gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki, • Oferta łowiecka • Bogate zasoby kultury regionalnej • Dobre skomunikowanie z siedzibą powiatu – Bytovem • Położenie w niewielkiej odległości od większych ośrodków miejskich – Słupsk, Trójmiasto • Czystość środowiska • Lokalne tradycje i zwyczaje, kultywowane wśród mieszkańców • Przynależność do Związku Gmin Pomorskich, Stowarzyszenia Partnerstwo Dorzecze Słupi (LGD PDS), Stowarzyszenia Lokalna Grupa Rybacka „Pojezierze Bytowskie” – wspólne działania i rozwiązywanie problemów samorządu terytorialnego • Dobre warunki do rozwoju agroturystyki, turystyki rowerowej, 	<ul style="list-style-type: none"> • Zanedbania w zakresie stanu technicznego większości obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Zabytki niedostępne dla turystów, • Brak publikacji i informacji o dziedzictwie kulturowym Gminy, • Brak obiektów muzealnych, ekspozycyjnych, upowszechniających dla turystów historię i najcenniejsze walory dziedzictwa kulturowego • Nieoznakowane i zdewastowane cmentarze ewangeliczne • Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Zwiększenie środków budżetowych na rozwój infrastruktury sprzyjającej turystyce • Rozwój agroturystyki i rękodzielnictwa • Pozyskiwanie wsparcia finansowego z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie przy zabytkach • Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości • Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Korzystanie ze wsparcia dla wsi ze 	<ul style="list-style-type: none"> • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu • Pogarszający się stan techniczny zabytków spowodowany niewłaściwym użytkowaniem, celowym niszczeniem • Zmiany w układach ruralistycznych związane z nową zabudową • Dokonywanie wtórnych podziałów i parcelacji obiektów i zespołów zabytkowych, • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Zła sytuacja finansowa wielu użytkowników obiektów zabytkowych • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii



<p>struktur takich jak np. Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich</p> <ul style="list-style-type: none"> Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd. 	<p>przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych</p> <ul style="list-style-type: none"> Nieskuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska
--	---

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazuje cele, jakim ma służyć sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami. Są to w szczególności:

- 1) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łączenie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 2) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 3) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 4) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 5) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Borzytuchom formułuje szereg długofalowych celów działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania powstały w oparciu o konsultacje z władzami gminy i uwzględniają specyfikę dziejów gminy, charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

W celu jak największej przydatności niniejszego dokumentu dla potrzeb rozwoju gminy w wymienionych tu założeniach postawiono przede wszystkim na realność poszczególnych działań i uwzględniono wyznaczone wcześniej kierunki rozwoju gminy. Dzięki temu istnieją możliwości realizacji poniższych priorytetów w najbliższym horyzoncie czasowym.

Cel strategiczny:

**ZACHOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY
SŁUŻĄCE ROZWOJOWI GOSPODARCZEMU I PROMOCJI TURYSTYKI W GMINIE
ORAZ
POGŁĘBIANIU TOŻSAMOŚCI JEJ MIESZKAŃCÓW**

Cel ten jest zgodny z aktualną polityką przestrzenną Gminy.

7.1. Priorytety programu opieki

Priorytet 1:

DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH W POLITYCE PRZESTRZENNEJ GMINY

Priorytet 2:

WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU GMINY

7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki



Priorytet 1 DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH W POLITYCE PRZESTRZENNEJ GMINY	
Kierunki działań	Zadania
Dbalność o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w gminie	<ul style="list-style-type: none"> ● Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy, ● Realizacja zasad ochrony historycznych układów ruralistycznych poszczególnych miejscowości i zespołów ruralistycznych (w tym historycznej sieci drogowej, podziałów własnościowych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zabudową) ● Odpowiednia konserwacja zabytkowej zieleni stanowiącej krajobraz kulturowy, ● Respektowanie stanowisk archeologicznych oraz stref ochrony archeologicznej w polityce przestrzennej gminy, ● Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, uaktualnianie kart GEZ, inwentaryzację obiektów małej architektury, cmentarzy, stanowisk itp., ● Współpraca społeczności lokalnych w zakresie poprawy stanu technicznego obiektów wpisanych do GEZ
Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji najważniejszych zabytków	<ul style="list-style-type: none"> ● Przeznaczanie środków finansowych z budżetu gminy na obiekty zabytkowe ● Przeprowadzanie działań rewitalizacyjnych obiektów zabytkowych i terenów zielonych będących w administracji gminy, ● Bieżąca opieka nad cmentarzami i miejscami pamięci, głównie poprzez prowadzenie prac porządkowo-pielęgnacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem cmentarzy wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, ● Wsparcie w zakresie rewaloryzacji kościoła w Borzytuchomiu, ● Interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego na obszarach objętych ochroną konserwatorską oraz przy obiektach zabytkowych we współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków,



	<ul style="list-style-type: none"> • Stosowanie zachęt prawnych i finansowych oraz pomocy publicznej dla inwestorów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.
<p>Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego (zwłaszcza z funduszy europejskich) • regulacje przyznawania środków finansowych z budżetu gminy dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków i GEZ • Zaplanowanie środków w budżecie gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy obiektach zabytkowych • Opracowanie zasad dofinansowania prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach (wydanie stosownej uchwały, regulaminu, wzoru wniosku itd.) oraz doradztwo przy wypełnianiu dokumentów

<p>Priorytet 2 <i>WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU GMINY</i></p>	
<p>Kierunki działań</p>	<p>Zadania</p>
<p>Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych • Tworzenie nowych produktów wykorzystujących istniejące zasoby kulturowe • Postawienie na innowacyjność projektów w celu pozyskiwania dodatkowych środków unijnych • Polepszenie dostępności poszczególnych obiektów poprzez odpowiednie oznakowanie dróg czy szlaków turystycznych oraz udostępnianie poszczególnych obiektów zabytkowych osobom niepełnosprawnym • Opracowanie strategii promocji i rozwoju turystyki w celu wyznaczenia kierunków działań gminy



	<ul style="list-style-type: none"> • Współpraca z gminami ościennymi oraz organizacjami międzynarodowymi przy realizacji celów związanych z promocją ruchu turystycznego • Współpraca z mediami tradycyjnymi i internetowymi w dziedzinie promocji lokalnych zabytków
<p>Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów itp. • Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających zasoby historyczne mieszkańcom i turystom • Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych • Dbanie o aktualizację strony internetowej gminy wraz z umieszczeniem informacji o zasobie zabytkowym • Aktualizacja i rozwijanie funkcjonalności interaktywnej e-mapy gminy poprzez odpowiednią warstwę systemu informacji przestrzennej z danymi na temat obiektów lokalnego dziedzictwa kulturowego • Nagłaśnianie wśród lokalnej społeczności najważniejszych badań, odkryć i publikacji związanych z tradycją regionalną w celu wzrostu tożsamości regionalnej mieszkańców
<p>Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego oraz pielęgnowanie tradycji regionalnych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wspieranie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, lokalnych galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury • Wspieranie projektów edukacyjnych związanych z lokalnym dziedzictwem kulturowym • Wprowadzanie elementów lokalnego dziedzictwa kulturowego do edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez różnego rodzaju konkursy, wystawy, wycieczki itp. • Organizacja imprez kulturalnych promujących kulturę regionalną (w tym mających na celu promocję gminy i krzewienie kultury) • Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji i promocji regionu (w tym wsparcie szeroko



	<p>pojętych kół zainteresowań, tworzenie miejsc do tego typu spotkań)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Promocja tradycji regionalnych za pośrednictwem zbiorów bibliotecznych i internetu
--	--

Zadania powyższego programu będą realizowane przez gminę oraz instytucje i organy podległe, we współpracy z organizacjami społecznymi i właścicielami prywatnymi.

7.3. Zadania programu opieki

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Program ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe. Współpraca środowisk samorządowych, konserwatorskich i lokalnych przy realizacji Gminnego Programu przynieść powinna wszystkim stronom wymierne korzyści: zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, polepszenie stanu zachowania obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, rozwój społeczno-gospodarczy. Program wykorzystywany może być przez inne jednostki samorządu terytorialnego, środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, a także osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturalnym.

Należy pamiętać o ustawowym obowiązku złożenia po 2 latach przez władze gminy sprawozdania z wykonania programu opieki.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

8.1. Instrumenty prawne

Problematyka zachowania dziedzictwa kulturowego będzie uwzględniana przez władze gminy w trakcie realizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W ramach posiadanych instrumentów prawnych gmina przyczyniać się będzie do:

- opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego,
- wspierania prac konserwatorskich, restauratorskich i budowlanych przy zabytkach nieruchomych wraz z ich otoczeniem oraz w historycznych układach przestrzennych, a także zabytkowego wyposażenia i wystroju.

8.2. Instrumenty koordynacji

Realizacja Programu wymaga współpracy z instytucjami ochrony zabytków różnych szczebli, w tym z organizacjami pozarządowymi oraz parafiami z terenu gminy.

Podstawowymi instrumentami są:

- 1) strategia rozwoju gminy;
- 2) plany rozwoju lokalnego;
- 3) programy rozwoju infrastruktury gminy;
- 4) programy ochrony środowiska przyrodniczego;
- 5) programy prac konserwatorskich;
- 6) studia, analizy i koncepcje;
- 7) plany rewitalizacji;
- 8) umowy i porozumienia;
- 9) kontrakty;
- 10) prowadzenie instytucji, w tym tworzenie podmiotów prawnych;



- 11) współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
- 12) współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego;
- 13) współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi;
- 14) współpraca z diecezją w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

8.3. Instrumenty finansowe

Wachlarz instrumentów finansowych obejmuje między innymi:

- 1) dotacje;
- 2) subwencje;
- 3) dofinansowania;
- 4) nagrody;
- 5) kredyty;
- 6) zbiórki społeczne;
- 7) programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy Wspólnoty Europejskiej;
- 8) zwolnienie z podatku od nieruchomości;
- 9) alternatywne rozwiązania dofinansowań obiektów Gminnej Ewidencji Zabytków z innych obszarów np. ochrony środowiska (zmniejszenie emisji spalin), itp.

Podstawowym narzędziem finansowym dla zachowania najcenniejszych zabytków gminy są dotacje udzielane na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku, na podstawie Uchwały Rady Gminy w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Kolejnym narzędziem są dotacje udzielane na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków na podstawie Uchwały nr XXV/191/2017 Rady Powiatu Bytowskiego w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Wskazane jest również wykorzystanie części dostępnych funduszy sołeckich, szczególnie na działania „miękkie”, promocyjno-edukacyjne dotyczące zabytków.

A także również wykorzystanie funduszy unijnych oraz dostępnych dofinansowań ministerialnych i samorządu województwa pomorskiego.

8.4. Instrumenty społeczne

W działaniach Gminy przewidywane jest prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi oraz spółkami), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego Gminy. Planowane jest również nawiązanie współpracy z organizacjami pozarządowymi, które statutowo zajmują się tematyką kulturalną, edukacyjną i historyczną.

8.5. Instrumenty kontrolne

Zadania sformułowane w niniejszym programie przewidują stosowanie dwóch form monitoringu jego realizacji: monitoringu zasobów (poprzez utworzenie i stałą aktualizację gminnej ewidencji zabytków) oraz monitoringu stanu środowiska kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Za monitorowanie realizacji Programu Opieki odpowiada Wójt Gminy Borzytuchom, który co dwa lata będzie przedstawiał Radzie Gminy sprawozdanie z realizacji programu.

Przykładowe kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,



- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw i działań edukacyjnych na terenie gminy,
- liczba przygotowanych/wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników),
- liczba i długość (w km) utworzonych szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych,
- liczba szkoleń/liczba osób biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną i popularyzacją dziedzictwa kulturowego.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków na cel- Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (Wojewódzki Regionalny Program Operacyjny)
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
- Program Infrastruktura i Środowisko
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

W 2023 r. w budżecie gminy na zadania z zakresu ochrony zabytków przewidziano środki na utworzenie Gminnej Ewidencji Zabytków, oraz na Program Opieki Nad Zabytkami.

W 2023 r. Gmina wniosowała o pozyskanie środków z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków w aplikacji Polski Ład.

Rada Gminy w drodze uchwały może określić corocznie wysokość wydatków na ochronę środowiska kulturowego, w tym na realizację Programu Opieki nad Zabytkami. Wydatki na realizację zadań inwestycyjnych powinny być wprowadzone do rocznych i wieloletnich planów inwestycyjnych. Celowym byłoby określenie poziomu – wysokości



planowanego przez gminę dofinansowania zadań zakresu opieki nad zabytkami (np. % w corocznym budżecie gminy), a także dotacji celowych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach.

Większość zabytków ujętych w rejestrze i gminnej ewidencji zabytków stanowi własność osób fizycznych, wspólnot mieszkaniowych, spółek i parafii. W celu zachęcenia właścicieli zabytków do współpracy przy poprawie stanu zabytków na terenie gminy, Rada Gminy może ustalić, opracować zasady udzielania dotacji celowej, konserwatorskiej, na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków oraz do Gminnej Ewidencji Zabytków.

opracowanie: mgr inż. arch. Dorota Misiaczyk-Struzik
mgr inż. arch. Karina Wiśniewska

Wykaz źródeł i materiałów:

- *Informacje uzyskane z Urzędu Gminy Borzytuchom*
- *Kwerenda archiwalna w WUOZ Delegatura Słupsk*
- *Inwentaryzacja fotograficzna i wizje lokalne własne grudzień 23 -styczeń 2024*
- *Ustawy i rozporządzenia wymienione w rozdziale 3*
- *Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2021-2024*
- *Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Bytowskiego na lata 2023-2026*
- *Strategia Rozwoju Gminy Borzytuchom na lata 2023-2030*
- *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Borzytuchom*
- *Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego Gminy*

<https://dipp.info.pl/baza-dipp/pomorskie/powiat-bytowski/gmina-borzytuchom/palac-osieki-bytowskie>

<https://pomorskie.travel/punkty-poi/kosciol-pw-najswietszego-serca-jezusa-w-borzytuchomiu/>

<https://www.bazakolejowa.pl/index.php?dzial=stacje&id=4826&okno=start>

<https://diecezja-pelplin.pl/parafie/parafia-pw-najswietszego-serca-jezusa-w-borzymtuchomie/>

https://pl.wikipedia.org/wiki/Herb_gminy_Borzytuchom

<https://pl.wikipedia.org/wiki/%C5%9Awi%C4%99cowie>

<https://borzytuchom.pl/zabytki.html>

<https://www.gov.pl/web/kultura/dziedzictwo-kulturowe>

<https://konserwator.nid.pl/polskie-akty-prawne>

<https://samorząd.nid.pl/baza-wiedzy/sciezki-dzialania/>

<https://nid.pl/dzialalnosc/standardy-konserwatorskie/>